

A photograph of a modern, multi-story building with a glass and metal facade, viewed from a low angle looking up. A red sign with a white logo and text is visible in the foreground.

Belevingsonderzoek interbestuurlijke verhoudingen

Editie 2012

OPGESTELD IN OPDRACHT VAN:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

OPGESTELD DOOR:

Adres: Valkenburgerstraat 212
1011 ND Amsterdam
Telefoon: 020 - 67 00 562
Fax: 020 - 47 01 180
E-mail: info@decisio.nl
Website: www.decisio.nl

TITEL RAPPORT:

Belevingsonderzoek interbestuurlijke verhoudingen: editie 2012

STATUS RAPPORT:

Eindrapport

DATUM:

4 juni 2012

OPDRACHTGEVER:

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, [Rob de Neef (rob.neef@minbzk.nl) en Ruud Smeets (ruud.smeets@minbzk.nl)].

PROJECTTEAM DECISIO:

Jaap Broer (j.broer@decisio.nl), Dorien Blikman (d.blikman@decisio.nl)

PROJECTTEAM SAMENWERKINGSPARTNERS:

Bureau voor Economische Argumentatie: Herbert ter Beek (herbert.ter.beek@bea.nl)

Inhoud

Samenvatting	5
S1 Het vierde belevingsonderzoek.....	5
S2 De resultaten	5
1 Inleiding	5
1.1 Beleidsdoelen en aanleiding.....	9
1.2 Vraagstelling	9
1.3 Populatie, steekproef en respons.....	10
1.4 Leeswijzer.....	12
2 Beoordeling van de interbestuurlijke verhoudingen	13
2.1 Beoordeling interbestuurlijke verhoudingen stabiel.....	13
2.2 Waterschappen zien vooruitgang	14
3 Samenwerking	18
3.1 Bekendheid met bestuursafspraken is 50/50	18
3.2 Horizontale en verticale samenwerking	19
4 Bestuurlijke drukte	23
4.1 Is de bestuurlijke drukte afgenomen?.....	23
4.2 Meerderheid ziet kansen voor minder bestuurslagen	25
5 Autonomie decentrale overheden en responsiviteit Rijk	27
5.1 De autonomie van decentrale overheden	27
5.2 De houding van het Rijk	28
6 Eurocrisis – duidelijke afspraken nodig	31
7 Decentralisatieopgave	32
7.1 Decentralisatie in het sociale domein	32
7.2 Decentralisatie in het ruimtelijk domein, economie en natuur	41
7.3 Decentralisatie water	42
8 Bestuurskracht	45
8.1 Doelen goed te realiseren ondanks beperkte middelen	45
8.2 Welke rollen vervullen de overheden	46
8.3 Vergroten van de bestuurskracht gewenst?.....	47
9 Nu en straks	50
9.1 Uitsmijters voor nu.....	50
9.2 Agenda voor de toekomst.....	51

Samenvatting

S1 Het vierde belevingsonderzoek

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties onderzoekt sinds 2006 elke twee jaar hoe de interbestuurlijke verhoudingen worden beleefd door mensen werkzaam bij het Rijk, de provincies en de gemeenten en sinds dit jaar ook bij de waterschappen. Ambtenaren, volksvertegenwoordigers en bestuurders kunnen zich tijdens het onderzoek uitspreken over onderwerpen als samenwerking, bestuurlijke drukte, de beleidsvrijheid van decentrale overheden en de houding van het Rijk. Met de voorliggende vierde editie wordt daarom niet alleen een actueel inzicht gegeven in hoe direct betrokkenen vanuit alle overheidsgeledingen de interbestuurlijke verhoudingen beoordelen, maar ook welke ontwikkelingen daarin belangrijk zijn.

In deze **vierde editie van het belevingsonderzoek** is de kern van de aan de respondenten voorgelegde vragen en stellingen hetzelfde gebleven ten opzichte van de vorige edities. Dit waarborgt dat het onderzoek een goede basis vormt voor het registreren van ontwikkelingen in de tijd. Nu het vierde onderzoek in acht jaar een feit is kunnen we echter een belangrijke constatering doen: ondanks veranderende politieke omstandigheden, ook vanwege lokale verkiezingen en regeringswijzigingen op nationaal niveau, en door de economische crisis sterk gewijzigde overheidsfinanciën, verandert de beleving van de interbestuurlijke verhoudingen in essentie weinig. Dit geldt zowel voor de uitgangspunten van (goede) interbestuurlijke verhoudingen als voor de mate waarin de praktijk daaraan voldoet. Op enkele thema's zijn wel veranderingen zichtbaar. Per thema geven we hieronder aan wat de belangrijkste constatering is en hoe zich dat verhoudt tot de eerdere belevingsonderzoeken.

Voor een juiste interpretatie van de onderzoeksresultaten zijn twee zaken van belang:

- In het belevingsonderzoek 2012 zijn voor het eerst de waterschappen meegenomen in de doelgroep. Van de waterschappen hebben zowel bestuurders als ambtenaren deelgenomen aan het onderzoek. De gemiddelden van de resultaten van dit onderzoek kunnen daardoor niet één op één vergeleken worden met de gemiddelde resultaten van voorgaande belevingsonderzoeken, omdat de onderzoekspopulatie uitgebreid is.
- Het belevingsonderzoek is een momentopname van hoe de interbestuurlijke verhoudingen beleefd worden op het moment dat de respondenten de vragenlijst invullen. Het huidige onderzoek heeft plaatsgevonden in april 2012. In de periode van onderzoek is het kabinet Rutte gevallen en is het lente-akkoord gesloten. De politieke context is in zeer korte tijd veranderd ten opzichte van de uitgangssituatie toen de vragenlijst werd opgesteld en uitgestuurd.

S2 De resultaten

Cijfer. De interbestuurlijke verhoudingen krijgen van alle bestuurslagen gemiddeld een voldoende. De provincies geven al jaren gemiddeld een 6. Gemeenten geven in 2012 gemiddeld een 5,8, een daling van een halve punt ten opzichte van 2010 waarmee ze weer terug zijn op het niveau van 2008. De Rijksrespondenten geven met een 6,2 iets lager dan de 6,5 in 2010. De respondenten bij

de waterschappen zijn het meest positief en geven de interbestuurlijke verhoudingen een ruime voldoende, namelijk een 6,7. Een nadere analyse toont verder aan dat de minst positieve beoordelingen gegeven worden door de Provinciale Statenleden en in mindere mate de bestuurders van de provincies, door respondenten die actief zijn in het sociale domein (met name bij provincies en in mindere mate gemeenten) en in het algemeen bij gemeenten. Als wordt gekeken naar de inhoudelijke beoordelingen, dan valt op dat bestuurlijke drukte nog steeds door een grote meerderheid wordt ervaren (72 procent), maar dat er wel sprake is van een duidelijke verbetering aangezien in de vorige edities nog meer dan 80 procent van de respondenten aangaf dat er sprake was van bestuurlijke drukte. Anderzijds ervaren veel betrokkenen de decentralisaties die momenteel plaatsvinden weliswaar als principieel 'goed', maar worden veel kanttekeningen geplaatst bij de uitvoering daarvan. De actualiteit van onder meer de decentralisatie van de Jeugdzorg en de invoering van de Wet werken naar vermogen en de (ook financiële) onzekerheden die deze opleveren voor met name de lokale betrokkenen in het sociale domein, klinken door in de enquêteresultaten.

Opvallend is dat ook in 2012 het aandeel van de respondenten dat een verslechtering van de interbestuurlijke verhoudingen signaleert is gegroeid. In 2008 zag 17 procent een verslechtering, in 2010 was dit 34 procent en momenteel ziet 40 procent een verslechtering. Voor deze verslechtering geven de respondenten verschillende redenen aan. 43 procent ziet als reden 'medeoverheden meer als concurrent zien dan als partner'. Anderen noemen de houding van het Rijk of onduidelijke afspraken.

De groep die verbeteringen ziet in de afgelopen jaren is iets kleiner, maar met ruim 30 procent nog steeds aanzienlijk. 71 procent van hen vindt dat de verhoudingen zijn verbeterd door het besef bij overheden dat **samenwerking** noodzakelijk is. Een meerderheid van de respondenten (59 procent) is dan ook tevreden of helemaal tevreden over de samenwerking met partners binnen de eigen bestuurslaag. Deze samenwerking zorgt volgens tweederde van de respondenten ervoor dat problemen worden opgelost door betere afstemming en coördinatie en 75 procent zegt dat problemen worden opgelost door bundeling van kennis en expertise. Over de samenwerking tussen bestuurslagen, aangeduid als verticale samenwerking, zijn de meningen minder uitgesproken. Ruim 20 procent is (helemaal) tevreden, een kwart is (helemaal) ontevreden en de overige respondenten hebben geen mening gegeven. Desondanks zegt een meerderheid van ongeveer 60 procent dat ook verticale samenwerking leidt tot het oplossen van problemen door betere afstemming en coördinatie, en door bundeling van kennis en expertise. Ruim de helft van de respondenten zegt dat verticale samenwerking leidt tot kostenbesparingen.

Bijna onveranderd in de afgelopen jaren zijn de **uitgangspunten** van interbestuurlijke verhoudingen die men het belangrijkste vindt, namelijk goed geëquipeerd zijn, een heldere taakverdeling en denken vanuit de problematiek. Op het uitgangspunt 'resultaatgericht samenwerken op basis van afspraken' na vindt een meerderheid van de respondenten de uitgangspunten (heel) belangrijk. Het denken vanuit de problematiek en goed geëquipeerd zijn van overheden zijn de uitgangspunten waarvan de meeste respondenten aangeven dat hier het minst aan wordt voldaan.

In 2011 zijn er nieuwe **bestuursafspraken** gemaakt. Een kleine helft van de respondenten is bekend met de nieuwe bestuursafspraken. Onder respondenten van de waterschappen is zelfs bijna 90 procent bekend met de bestuursafspraken. Bij Rijksrespondenten liggen de verhoudingen anders. Een meerderheid is onbekend met de afspraken, iets meer dan een kwart is wel bekend. Ongeveer 23 procent van de respondenten zegt tevreden te zijn over de bestuursafspraken, maar de meesten weten het niet of geven geen mening. Onder de waterschappen is ruim 60 procent tevreden over de gemaakte afspraken.

Een van de thema's waar een lichte verandering is waar te nemen ten opzichte van vorige belevingsonderzoeken is **bestuurlijke drukte**. Waar in 2010 nog 85 procent van de respondenten vond dat er sprake was van bestuurlijke drukte, is dat in 2012 iets meer dan 70 procent. Een daling van ruim 10 procentpunt. Dit geldt niet alleen voor het totale gemiddelde, maar ook wanneer de resultaten naar bestuurslaag worden uitgesplitst. De bestuurlijke drukte wordt volgens de respondenten voornamelijk veroorzaakt door de structuur van de inrichting van bestuurlijke constellaties. Vertraging in de besluitvorming is het vaakst genoemde ongewenste effect van bestuurlijke drukte (64 procent). Dit is niet veranderd ten opzichte van het onderzoek in 2010. Wel geven iets minder mensen anno 2012 ten opzichte van 2010 aan dat op hun beleidsterrein het aantal bestuurslagen terugggebracht kan worden (respectievelijk 53 en 60 procent).

De respondenten hebben zich, net als in vorige edities, over de **autonomie van decentrale overheden** uitgesproken en over de **houding van het Rijk**. De meningen hierover zijn nauwelijks anders dan twee jaar terug. De houding van het Rijk wordt nog steeds kritisch beoordeeld en waar in 2010 34 procent van de respondenten vond dat het Rijk niet voldoende moeite doet om decentrale overheden te faciliteren en te ondersteunen bij hun taakuitvoering, ligt dit percentage nu hoger met 53 procent. Het zijn met name de respondenten bij de decentrale overheden die een kritische houding hebben ten opzichte van het Rijk. Een kwart van de respondenten vindt echter dat het Rijk wel voldoende moeite doet om te faciliteren en te ondersteunen. De Rijksambtenaren zelf zijn positiever gestemd. Van hen vindt 38 procent dat het Rijk voldoende moeite doet.

Een belangrijke toevoeging in het belevingsonderzoek van 2012 zijn de stellingen over de verschillende **decentralisatieopgaven**. Over het algemeen geldt dat de 'ontvangende' partij van de gedecentraliseerde taken achter het principe van de decentralisatie staat. Zowel de gemeenten in het sociale domein als de waterschappen ten aanzien van de decentralisatie in het domein water zijn het grotendeels eens dat het decentraliseren van taken goed is. Ook een meerderheid van de respondenten bij provincies zegt dat provincies slagkrachtiger kunnen worden door de decentralisatie in het ruimtelijk domein, economie en natuur. De respondenten van gemeenten zijn wel terughoudend waar het de financiële risico's betreft en het aanpassingsvermogen van hun organisatie om de decentralisatieopgaven en beoogde bezuinigingen goed op te vangen. De discussie over of decentrale overheden voldoende middelen hebben om hun taken goed uit te voeren blijft daarmee, net als in voorgaande jaren, actueel.

Of de **bestuurskracht** van decentrale overheden vergroot moet worden verschilt per bestuurslaag. Een meerderheid van de respondenten (ruim 60 procent) vindt dat de bestuurskracht van gemeenten vergroot moet worden. Bij provincies en waterschappen is gemiddeld 20 procent van mening dat de bestuurskracht van deze organisaties vergroot moet worden. De eigen werknemers zeggen over het algemeen bovengemiddeld vaak dat de bestuurskracht van hun organisatie groter moet worden.

Het is belangrijk dat er **nieuwe afspraken** worden gemaakt over de interbestuurlijke verhoudingen. Dit werd in de voorgaande edities al belangrijk gevonden, maar anno 2012 geven de Rijksrespondenten en respondenten van gemeenten vaker aan dat nieuwe afspraken belangrijk zijn, respectievelijk 74 en 80 procent. Dit is ongeveer 10 procentpunt hoger dan in 2010. Een ruime meerderheid wil nieuwe afspraken over de verdeling van verantwoordelijkheden en taken in relatie tot de financiering, over de samenwerkingscultuur en over de beleidsinhoudelijke samenwerking tussen overheden. Speciale aandacht zal daarbij besteed moeten worden aan de wijze waarop in de praktijk decentralisatie wordt vormgegeven. Met het nog steeds actuele vraagstuk van de bestuurlijke drukte waarop wel zichtbaar vooruitgang is geboekt, staat dit voor veel respondenten vanuit met name gemeenten en ook provincies bovenaan de agenda.

1 Inleiding

1.1 Beleidsdoelen en aanleiding

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (verder BZK) heeft als een van haar beleidsprioriteiten het borgen van de kernwaarden van de democratie en een goed en slagvaardig openbaar bestuur. De verhoudingen tussen de verschillende bestuurlijke niveaus in Nederland zijn hiervan een belangrijk onderdeel. Het Rijk heeft als doel om de beleidsvrijheid van decentrale overheden te vergroten waarbij het uitgangspunt 'decentraal wat kan, centraal wat moet' al sinds jaren het adagium is.

Het Ministerie van BZK zet zich in voor goede bestuurlijke verhoudingen en brengt de beleving van deze verhoudingen sinds 2006 elke twee jaar in beeld. Hiervoor worden ambtenaren, volksvertegenwoordigers en bestuurders van gemeenten en provincies en rijksambtenaren gevraagd naar hun mening over verschillende aspecten van de interbestuurlijke verhoudingen. Onder andere over bestuurlijke drukte, horizontale en verticale samenwerking en welke onderwerpen op de agenda moeten blijven staan omdat deze blijvend aandacht behoeven.

Het belevingsonderzoek 2012 vindt plaats in een turbulente politieke periode. Naast de eurocrisis en de politieke veranderingen in Europa staan we in Nederland voor decentralisatieopgaven op verschillende beleidsterreinen. Het feit dat het onderzoek in een turbulente periode plaatsvindt maakt dat de uitkomsten van het onderzoek een momentopname weergegeven, namelijk de beleving van de interbestuurlijke verhoudingen april 2012. In de periode waarin de vragenlijst is opgesteld en uitgezet onder de doelgroep tot aan publicatie van het onderzoeksrapport is het kabinet Rutte gevallen en het Lenteakkoord gesloten. Hierdoor kunnen sommige vragen op het moment van publiceren van dit onderzoeksrapport niet meer goed aansluiten bij de politieke werkelijkheid van het moment van lezen.

Voorliggend onderzoeksrapport laat zien hoe de interbestuurlijke verhoudingen anno april 2012 worden beleefd door de mensen die hiermee dagelijks in hun werkzaamheden te maken hebben. De resultaten van het belevingsonderzoek worden evenals in voorgaande jaren gepubliceerd in de trendnota 'Staat van het Bestuur'.

1.2 Vraagstelling

Het ministerie van BZK heeft Decisio gevraagd het belevingsonderzoek interbestuurlijke verhoudingen voor 2012 uit te voeren. De hoofdvraag voor het onderzoek luidt als volgt:

In hoeverre bestaat er tevredenheid over de bestuurlijke betrekkingen tussen de centrale overheid en de medeoverheden?

Om de probleemstelling te beantwoorden en recht te doen aan de politieke context waarin het onderzoek is uitgevoerd (waaronder de onrust op de financiële markten vanwege de eurocrisis, de decentralisatieopgave in Nederland) zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

Deelvragen:

- In hoeverre zijn de functionarissen bekend met de uitgangspunten van de interbestuurlijke verhoudingen en instrumenten en zijn betrokkenen tevreden over het naleven van deze uitgangspunten?
- In hoeverre bestaat er tevredenheid over samenwerking tussen bestuurslagen en in hoeverre ervaren de medeoverheden responsiviteit van het Rijk, met daarbij aandacht voor de afspraken die zijn vastgelegd in de 'Bestuursafspraken 2011-2015', in het bijzonder wat betreft de grote decentralisaties?
- In welke mate voelen medeoverheden zich autonoom en voor welke onderwerpen vragen zij bemoeienis van het Rijk?
- In hoeverre is het onderwerp 'bestuurskracht' relevant binnen de interbestuurlijke verhoudingen?
- In hoeverre speelt de eurocrisis een rol binnen de interbestuurlijke verhoudingen?

1.3 Populatie, steekproef en respons

Onderzoekspopulatie en steekproef

Het onderzoek is verricht onder de volgende doelgroepen (per bestuurslaag):

- Rijk: ambtenaren.
- Provincies: ambtenaren, volksvertegenwoordigers (statenleden) en bestuurders.
- Gemeenten: ambtenaren, volksvertegenwoordigers (raadsleden) en bestuurders.
- Waterschappen: ambtenaren en bestuurders.

In voorliggend onderzoek zijn de waterschappen voor het eerst meegenomen. Dit is in de eerdere edities van het belevingsonderzoek niet gebeurd, maar voor het onderzoek van 2012 wel gewenst vanwege de decentralisatieopgave binnen het beleidsdomein 'Water'. Van de waterschappen zijn alleen bestuurders en ambtenaren uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek, omdat bij de waterschappen niet sprake is van een duaal bestuursstelsel.

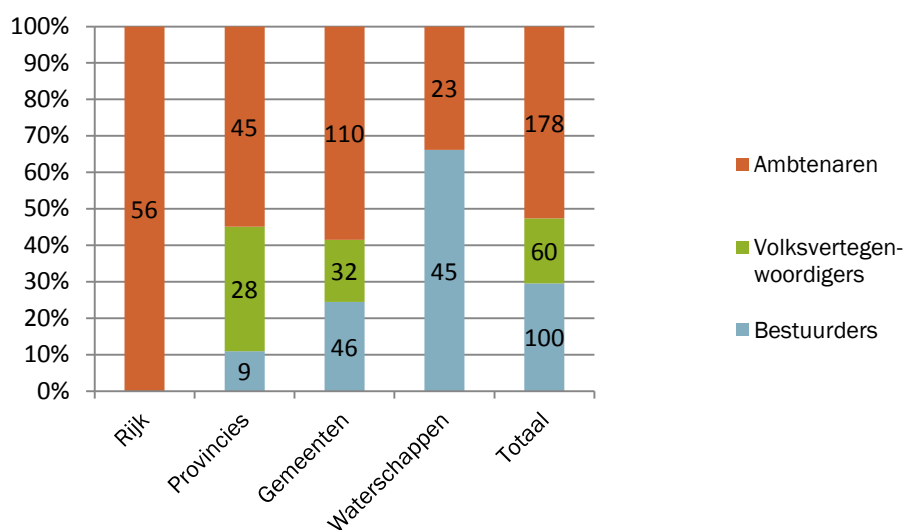
De steekproef is dusdanig samengesteld dat deze zo veel mogelijk een goede afspiegeling van de gemeenten en provincies in Nederland is. Gemeenten van verschillende grootte en uit alle regionen van het land maakten deel uit van de steekproef. Voor provincies en waterschappen geldt dat alle provincies en waterschappen goed vertegenwoordigd zijn in de steekproef.

Benadering en respons

De dataverzameling voor het onderzoek is gedaan met behulp van een online geprogrammeerde enquête. Vanuit het ministerie van BZK is begin april een brief gestuurd waarin het onderzoek werd aangekondigd en om medewerking is gevraagd. Een kleine week later ontvingen de personen de link naar de enquête per e-mail. Voor de personen werkzaam bij een waterschap geldt dat zij geen brief van het ministerie van BZK hebben ontvangen, maar van de Unie van Waterschappen. In totaal zijn

er ruim 1650 aankondigingsbrieven verstuurd. Hierop zijn ongeveer 120 afmeldingen binnengekomen van mensen die om verschillende redenen zoals tijdgebrek niet wilden deelnemen aan het onderzoek. Na verwerking van deze reacties zijn ongeveer 1530 personen per e-mail uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek via de meegestuurde link naar de vragenlijst. In totaal hebben 399 personen de vragenlijst ingevuld waarmee het responspercentage op 26 procent uitkomt. Dit valt wat lager uit dan het nagestreefde aantal respondenten van 490, maar is nog steeds voldoende voor een betrouwbare analyse van de onderzoeksresultaten.

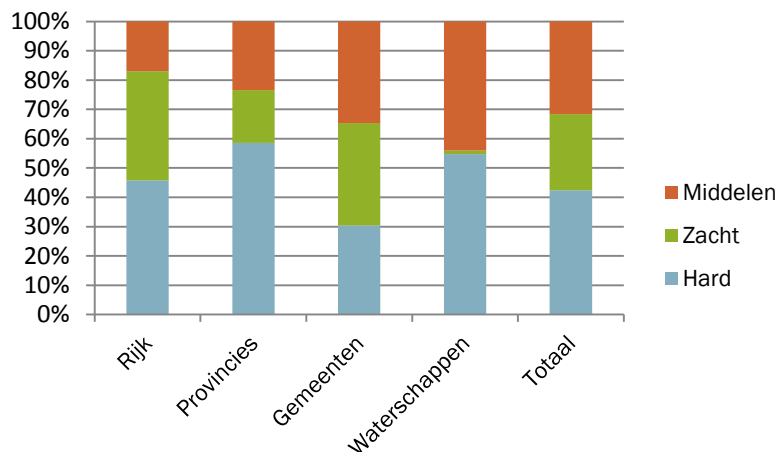
Figuur 1.1 Absolute respons en procentuele verdeling functies per bestuurlijk niveau

De personen in de steekproef zijn begin april 2012 benaderd per e-mail om deel te nemen aan het onderzoek. Degenen die geen gehoor hebben gegeven aan deze oproep hebben wederom na een week een herinnering ontvangen. Vervolgens is gekeken naar de verdeling van de respons over de verschillende te onderscheiden doelgroepen (bestuurders, volksvertegenwoordigers, ambtenaren en de verschillende bestuursniveaus). De doelgroepen waarbij de respons achterbleef hebben vervolgens een tweede herinnering ontvangen. De uiteindelijke respons zoals weergegeven in figuur 1.1 laat enkele verschillen zien. Zo blijft de respons bij twee groepen verhoudingsgewijs achter, namelijk bij provinciebestuurders en ambtenaren bij de waterschappen. Hiervoor is geen aanwijsbare verklaring. Beide groepen hebben een tweede herinnering ontvangen, hier is echter in beperkte mate gehoor aan gegeven. Op 1 mei 2012 is de enquête gesloten.

Naast het onderscheid naar bestuurslaag en functie is er ook onderscheid gemaakt op het werktelein van de respondenten. Hiervoor zijn gelijk aan voorgaande onderzoeken drie categorieën gehanteerd, namelijk het *harde* domein (o.a. water, economie, landbouw, infrastructuur, etc.), het *zachte* (o.a. werkgelegenheid, onderwijs, cultuur, jeugdzorg, etc.) en *middelen* (o.a. bestuur, financiën). Figuur 1.2 geeft de verdeling naar domeinen weer binnen de verschillende bestuursniveaus, waarbij respondenten meerdere domeinen konden aangeven.

Figuur 1.2 Procentuele verdeling naar domeinen waarop de respondenten werkzaam zijn.

De aard van het onderzoek, waarbij de resultaten door middel van een enquête zijn verzameld, zorgt ervoor dat de achtergronden van de resultaten niet inzichtelijk worden. Hiervoor is aanvullend kwalitatief onderzoek nodig indien de wens bestaat deze inzichten alsnog te verkrijgen.

1.4 Leeswijzer

In het onderzoek komen verschillende thema's aan de orde die direct of indirect te maken hebben met de interbestuurlijke verhoudingen en hoe deze beleefd worden door de doelgroep. Eerst gaan we in op de algemene beoordeling van de interbestuurlijke verhoudingen. In hoofdstuk drie besteden we aandacht aan de samenwerking tussen de overheden waarna hoofdstuk vier ingaat op de beleving van bestuurlijke drukte. De autonomie van decentrale overheden en de eurocrisis worden besproken in hoofdstuk 5. De eurocrisis en de grote decentralisatieopgaven binnen het sociale domein, water en ruimte, natuur en economie zijn uitgewerkt in hoofdstuk 6 en 7. Bestuurskracht wordt nader toegelicht in hoofdstuk 8 en vervolgens in hoofdstuk 9 bespreken we de agenda voor de toekomst en welke onderwerpen daarin terug moeten komen volgens de respondenten. We sluiten af met een korte paragraaf waarin we enkele uitsmijters en reacties laten terugkomen die respondenten in de enquête bij open vragen hebben gegeven.

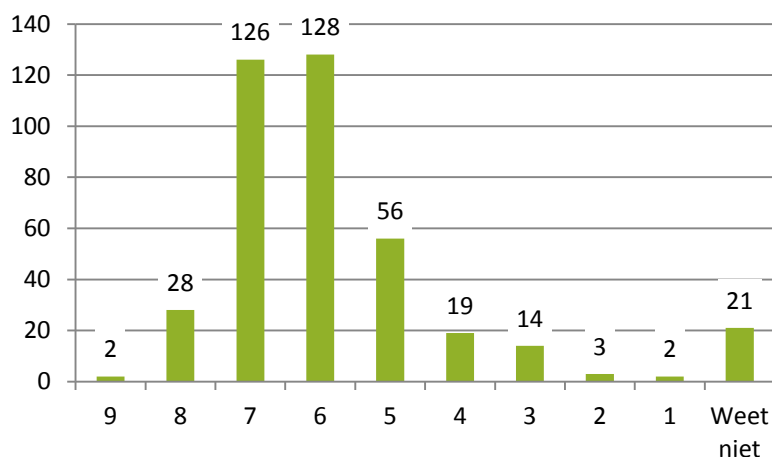
2 Beoordeling van de interbestuurlijke verhoudingen

Welk cijfer krijgen de interbestuurlijke verhoudingen van de mensen die hier in hun werk dagelijks mee te maken hebben? En zien zij een verbetering of verslechtering. Dit hoofdstuk geeft antwoord op deze vragen en gaat in op de uitgangspunten voor de interbestuurlijke verhoudingen.

2.1 Beoordeling interbestuurlijke verhoudingen stabiel

De interbestuurlijke verhoudingen krijgen anno 2012 gemiddeld een kleine voldoende, namelijk een 6,1 (zie tabel 2.1). In de periode 2006-2010 was het gemiddelde cijfer gestegen van een 5,5 naar een 6,2. De stijging in de beoordeling heeft dus niet doorgezet, maar is ongeveer stabiel gebleven. 64 procent van de respondenten beoordeelt de interbestuurlijke verhoudingen met een 6 of 7.

Figuur 2.1 frequentie van cijfermatige beoordelingen interbestuurlijke verhoudingen

De gemiddelde cijfers zijn uitgesplitst naar de verschillende doelgroepen. Daaruit blijkt dat de waterschappen de interbestuurlijke verhoudingen bovengemiddeld waarderen met een 6,7. Aangezien de waterschappen voor het eerst zijn meegenomen in het onderzoek kan er geen vergelijking met voorgaande jaren gemaakt worden. Gemeenten geven momenteel de verhoudingen een 5,8 gemiddeld, terwijl dit in 2010 nog een 6,3 was. Bij het Rijk en de provincies zijn geen opmerkelijke veranderingen in de beoordeling. Een uitsplitsing naar de verschillende domeinen waarop de respondenten werkzaam zijn (hard, zacht en middelen) levert slechts hele kleine verschillen op in de beoordeling (zie tabel 2.2).

Tabel 2.1 gemiddelde per doelgroep bestuursniveau en functie

	Rijk	Provincie	Gemeente	Waterschap	Totaal
Bestuurder	x	5,8	5,7	6,6	6,1
Volksvertegenwoordiger	x	5,4	6,0	x	5,8
Ambtenaar	6,2	6,3	5,9	6,6	6,2
Totaal	6,2	6,0	5,8	6,7	6,1

Tabel 2.2 gemiddelde cijfer per doelgroep bestuursniveau en domein

	Rijk	Provincie	Gemeente	Waterschap	Totaal
Hard	6,1	6,1	5,7	6,4	6,0
Zacht	6,3	5,1	5,9	x	5,8
Middelen	6,6	5,2	5,7	6,8	5,9
Totaal	6,2	6,0	5,8	6,7	6,1

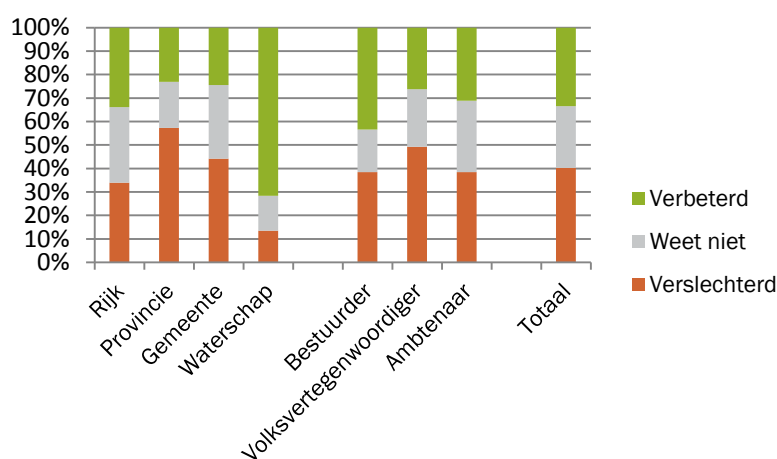
Wat opvalt is dat bij provincies de beoordeling van de interbestuurlijke verhoudingen door personen werkzaam op de domeinen 'zacht' en 'middelen' relatief achter blijft (zie tabel 2.2). Hier ligt mogelijk voor een deel de decentralisatieopgave in het sociale domein aan ten grondslag, waarbij taken meer bij gemeenten en in mindere mate bij provincies komen te liggen. Ook de statenleden geven de interbestuurlijke verhoudingen een onvoldoende zoals blijkt uit tabel 2.1.

2.2 Waterschappen zien vooruitgang

Ruim 30 procent van de respondenten signaleert een verbetering in de interbestuurlijke verhoudingen in de afgelopen twee jaar. Echter, 40 procent ziet een verslechtering. Opvallend is dat in verhouding de waterschappen positief zijn over de interbestuurlijke verhoudingen. Zowel bij provincies als gemeenten is ongeveer een kwart van de respondenten positief, maar respectievelijk 57 en 43 procent vindt dat de verhoudingen verslechterd zijn (zie figuur 2.2).

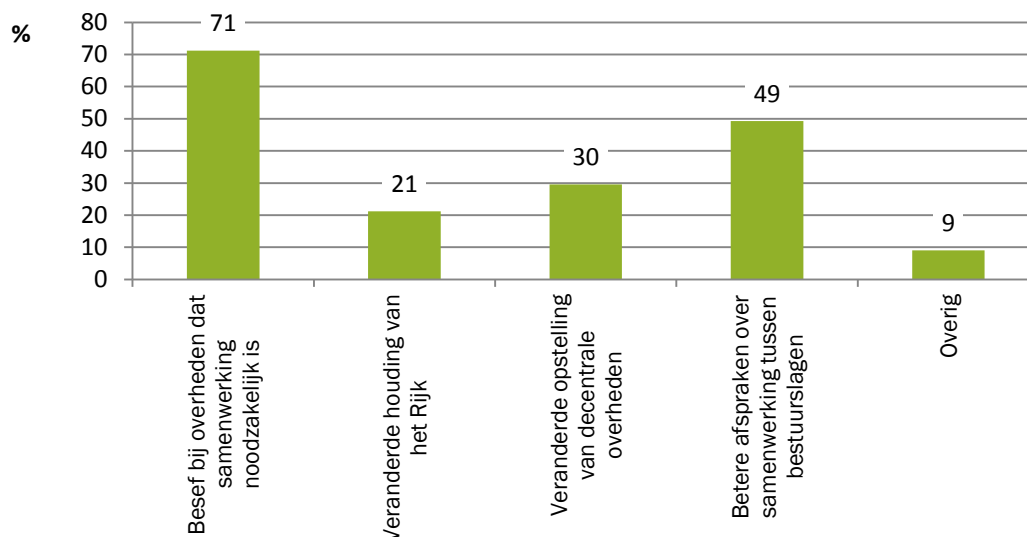
Het aandeel respondenten dat een verslechtering van de interbestuurlijke verhoudingen ziet loopt bij elk belevingsonderzoek op, van 17 procent in 2008 en 34 in 2010 naar 40 procent in 2012.

Figuur 2.2 Zijn de verhoudingen verbeterd of verslechterd?

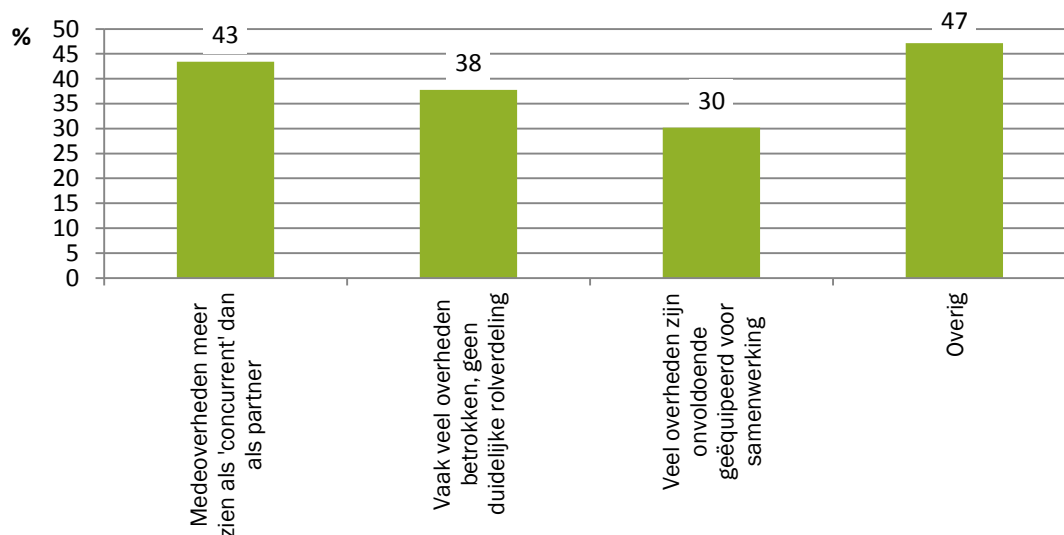
De mensen die vinden dat de verhoudingen verbeterd zijn geven voornamelijk aan dat dit komt door het besef bij overheden dat samenwerking noodzakelijk is (70 procent) en verbeterde afspraken over de samenwerking tussen bestuurslagen (50 procent).

Figuur 2.4 Redenen voor verbetering interbestuurlijke verhoudingen (N=132)

De mensen die vinden dat de interbestuurlijke verhoudingen verslechterd zijn geven hier verschillende redenen voor. Velen vinden dat overheden elkaar meer als concurrent zien dan als partner (zie figuur 2.5).

Figuur 2.5 Redenen voor verslechtering interbestuurlijke verhoudingen (N=259)

Bijna de helft van de geënquêteerden die een verslechtering van de verhoudingen hebben gesignaleerd geven andere redenen hiervoor aan dan de voorgelegde redenen. Voorbeelden van overige redenen die genoemd zijn in het onderzoek zijn:

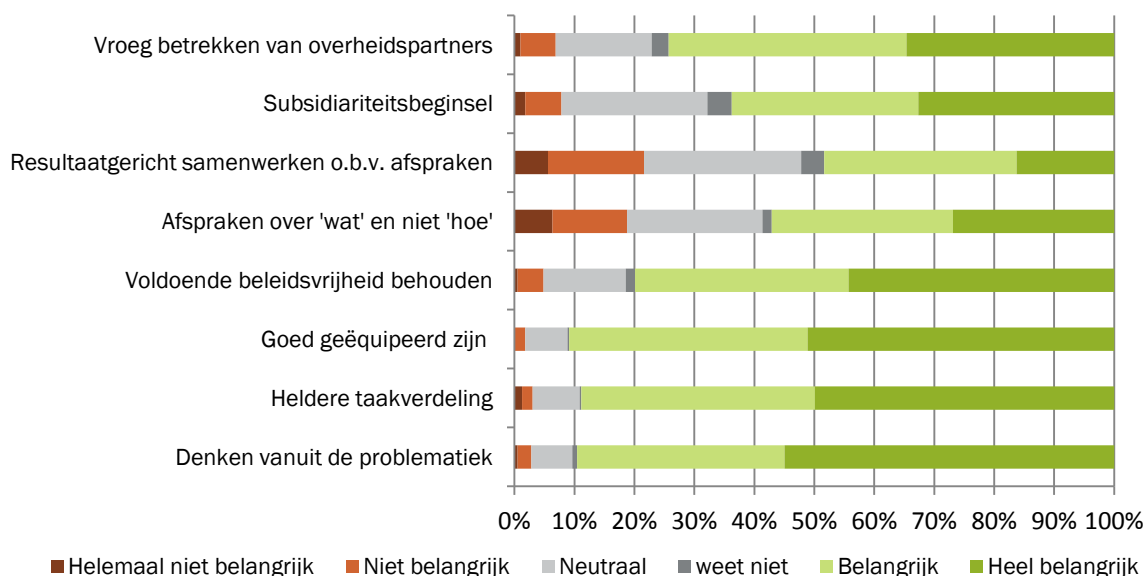
- Afspraken worden niet of nauwelijks nagekomen.

- De houding van het Rijk is dreigend en dwingend.
- Gebrek aan onderlinge afstemming en onduidelijke communicatie.
- De bezuinigingen.
- Decentralisering zonder voldoende middelen.
- Sterke politieke meningsverschillen.

In de 'Code Interbestuurlijke Verhoudingen' zijn in 2005 uitgangspunten voor de interbestuurlijke verhoudingen opgenomen door het Ministerie van BZK, het IPO en de VNG. In de afgelopen beleevingsonderzoeken zijn deze uitgangspunten meegenomen en wederom in de voorliggende editie. De beoordeling van deze uitgangspunten blijft echter relatief onveranderd. De volgende drie uitgangspunten blijven onveranderd de belangrijkste uitgangspunten (zie figuur 2.6):

- Overheden moeten denken vanuit de problematiek van een vraagstuk.
- Er moet tussen overheden een heldere verdeling van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn.
- Overheden moeten goed geëquipeerd zijn wat betreft middelen om toebedeelde taken te kunnen uitvoeren.

Figuur 2.6 Hoe belangrijk zijn de volgende uitgangspunten van interbestuurlijke verhoudingen?

Een uitsplitsing naar bestuursniveau en naar functie geeft voor twee uitgangspunten enkele verschillen in hoe belangrijk de verschillende groepen het uitgangspunt vinden:

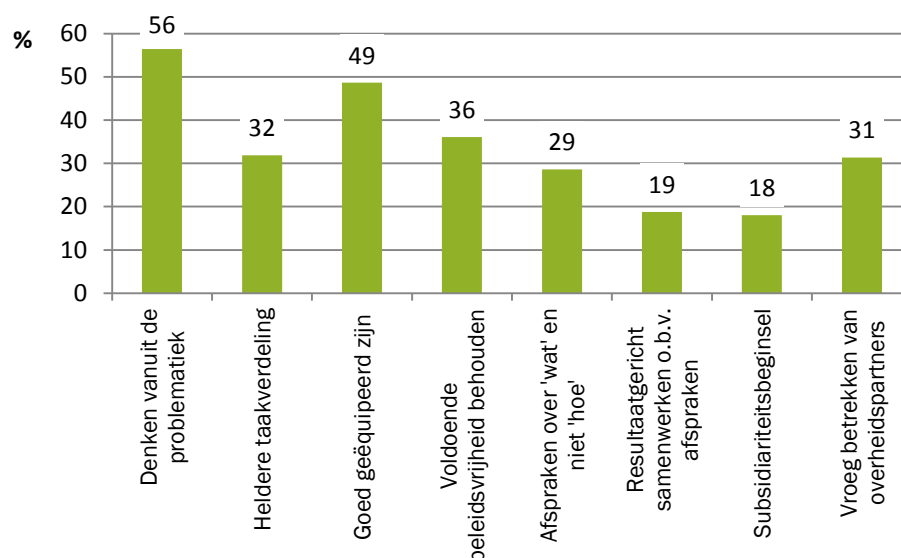
- *Subsidiariteitsbeginsel: verantwoordelijkheden bij voorkeur zo decentraal mogelijk beleggen:* Gemiddeld vindt 8 procent van de respondenten dit geen belangrijk uitgangspunt en vindt 63 procent het wel (heel) belangrijk. Respondenten werkzaam bij een provincie geven minder belang aan dit uitgangspunt. Van hen vindt 16 procent het uitgangspunt niet belangrijk en 47 procent wel.

- *Afspraken tussen overheden over wat er moet gebeuren dienen alleen te gaan over het 'wat' en niet over het 'hoe'*: De Rijksrespondenten vinden dit uitgangspunt minder belangrijk dan de totale respondentengroep. Waar gemiddeld 56 procent van de mensen het uitgangspunt belangrijk vindt, geldt dit bij de Rijksambtenaren voor 29 procent. Gemiddeld vindt 18 procent dit uitgangspunt niet belangrijk, onder rijksambtenaren is dit 36 procent.

'Denken vanuit de problematiek', 'goed geëquipeerd zijn' en 'voldoende beleidsvrijheid behouden' zijn de uitgangspunten waaraan het minst wordt voldaan volgens de respondenten (zie figuur 2.7). De eerste twee zijn ongewijzigd sinds het eerste belevingsonderzoek. Een heldere taakverdeling stond in 2010 nog in de top drie maar heeft plaats moeten maken voor voldoende beleidsvrijheid.

Figuur 2.7 aan welke uitgangspunten wordt het minst voldaan?

Uitsplitsing naar bestuurslaag en functie leert het volgende:

- *Denken vanuit de problematiek*: Met 70 procent geven rijksambtenaren bovengemiddeld vaak aan dat aan dit uitgangspunt het minst wordt voldaan.
- *Overheden moeten goed geëquipeerd zijn*: Bij de waterschappen geeft 30 procent aan dat hieraan het minst wordt voldaan, 19 procentpunt onder het gemiddelde.
- *Voldoende beleidsvrijheid behouden*: Rijksambtenaren geven dit uitgangspunt met 21 procent niet vaak aan terwijl gemeenterespondenten met 45 procent het uitgangspunt bovengemiddeld vaak noemen.
- *Vroeg betrekken van overheidspartners*: 24 procent van de respondenten werkzaam bij de provincie vinden dat het vroeg betrekken van overheden onvoldoende gebeurt. Dit is laag ten opzichte van het gemiddelde van 31 procent. Respondenten van de waterschappen scoren hier met 43 procent juist bovengemiddeld.

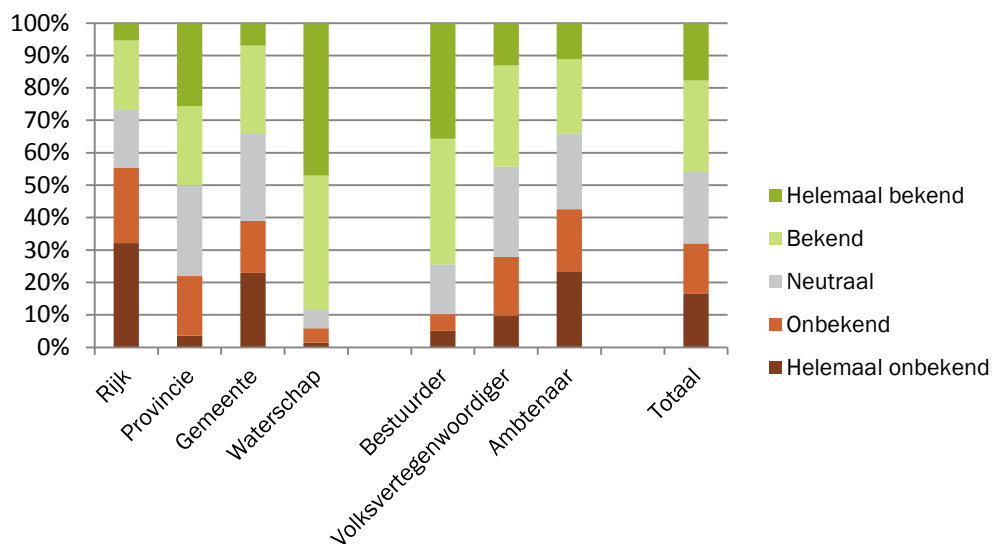
3 Samenwerking

Om de vier jaar worden er nieuwe bestuursafspraken gemaakt. Inmiddels zijn de afspraken voor de periode 2011-2015 vastgelegd in de 'Bestuursafspraken 2011-2015'. De afspraken gaan onder andere over de verschillende decentralisatieopgaves die er zijn binnen enkele beleidsdomeinen. De afspraken zijn opgesteld vanuit de door waterschappen, gemeenten, provincies en het Rijk gedeelde visie voor "een krachtige, kleine en dienstverlenende overheid; een overheid die zich tot haar kerntaken beperkt en waarbij taken zo dicht mogelijk bij de burger worden belegd."¹

3.1 Bekendheid met bestuursafspraken is 50/50

In totaal is een kleine helft van de respondenten bekend met de inhoud van de nieuwe bestuursafspraken en de verschillende deelakkoorden. Onder de mensen werkzaam bij een waterschap en onder bestuurders is de bekendheid met de nieuwe afspraken relatief groot met respectievelijk bijna 90 en 75 procent die aangegeven er bekend of helemaal bekend mee te zijn. Ambtenaren bij het Rijk zijn minder goed bekend met de gemaakte afspraken. Een ruime meerderheid van 55 procent zegt er (helemaal) onbekend mee te zijn.

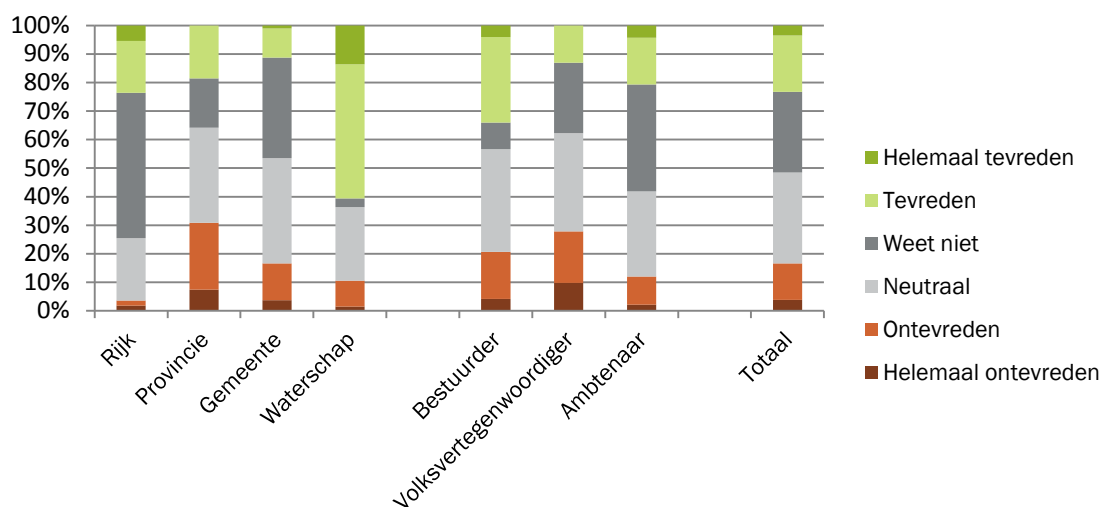
Figuur 3.1 In hoeverre bent u bekend met de afspraken in de "Bestuursafspraken 2011-2015" en de deelakkoorden?

De tevredenheid met de gemaakte afspraken is het grootst bij de groepen die het meest bekend zijn met de bestuursafspraken 2011-2015, namelijk bij de waterschappen en onder de bestuurders. Het minst tevreden zijn de respondenten werkzaam bij de provincie (31 procent is ontevreden) en de volksvertegenwoordigers (27 procent is ontevreden), zoals blijkt uit figuur 3.2.

¹ Bestuursafspraken 2011-2015

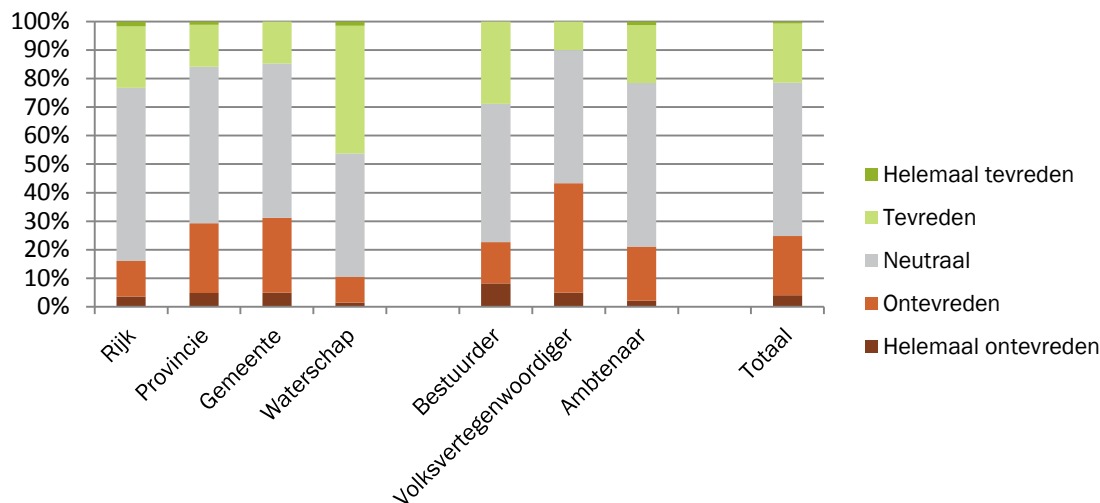
Figuur 3.2 In welke mate bent u tevreden over de bestuursafspraken voor 2011-2015?

3.2 Horizontale en verticale samenwerking

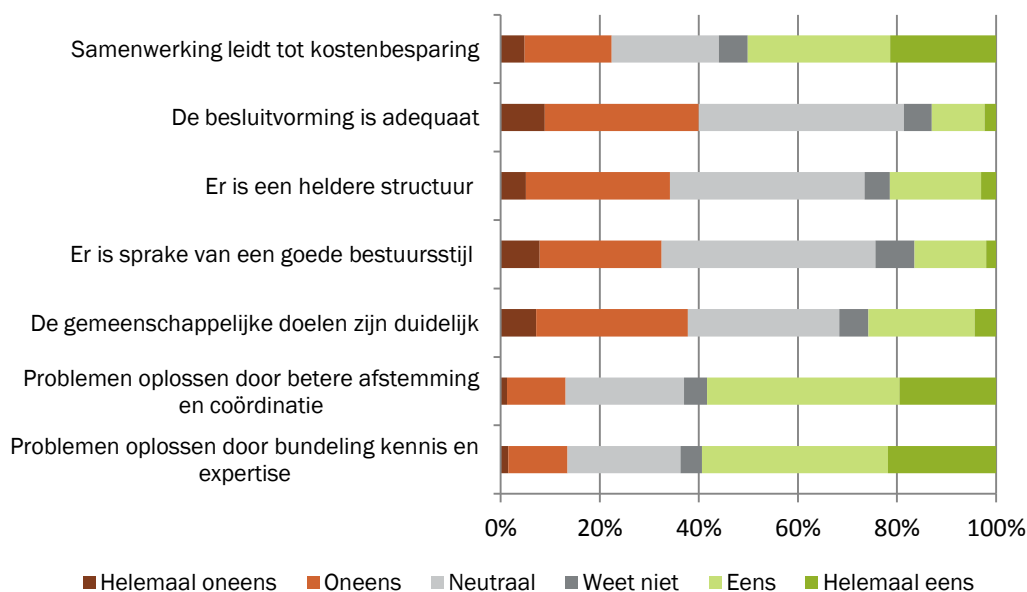
De meeste respondenten hebben geen uitgesproken mening over de samenwerking met andere bestuurslagen. Meer dan de helft van de respondenten staat neutraal tegenover deze samenwerking. Het meest tevreden zijn de respondenten werkzaam bij een waterschap (47 procent zegt tevreden of helemaal tevreden te zijn). Belangrijk is hierbij te melden dat waterschappen op enkele punten anders functioneren en zich in een andere politieke arena bevinden dan gemeenten, provincies en het Rijk. Dit kan mede bepalend zijn in hoe mensen werkzaam bij een waterschap de horizontale en verticale samenwerking ervaren. Dat zij over deze samenwerking bovengemiddeld vaak tevreden zijn is echter duidelijk op te maken uit figuur 3.3. Volksvertegenwoordigers zijn relatief vaak niet tevreden over de samenwerking met andere bestuurslagen. 43 procent van hen is ontevreden of zelfs helemaal ontevreden.

Figuur 3.3 Teverdenheid over de huidige samenwerking met andere bestuurslagen

De meeste respondenten zien zeker wel voordelen in het samenwerken met andere bestuurslagen. Met name zien de respondenten dat de samenwerking het oplossen van maatschappelijke problemen helpt door een betere afstemming en coördinatie en door bundeling van kennis en expertise. Daarnaast is een meerderheid van mening dat verticale samenwerking tot kostenbesparingen leidt. Geen onbelangrijk argument in de huidige tijden van bezuinigingen.

Figuur 3.4 In welke mate bent u het eens met de volgende stellingen over de samenwerking met andere bestuurslagen?

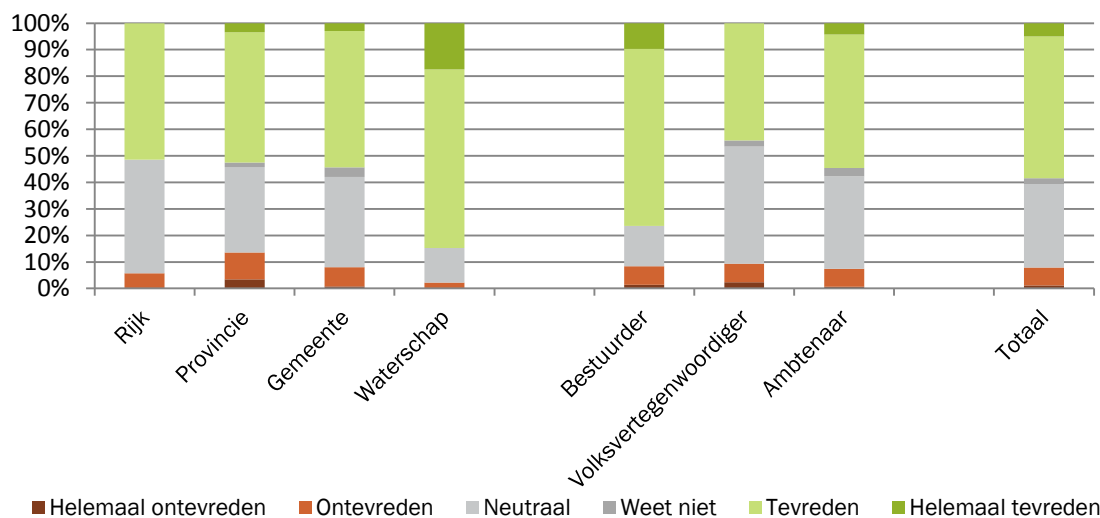

De onderscheiden doelgroepen laten ten aanzien van de stellingen in figuur 3.4 een vergelijkbaar beeld zien. Alleen de respondenten werkzaam bij een waterschap zijn het met de volgende stellingen bovengemiddeld vaak (helemaal) eens met de stelling:

- Er is een heldere structuur: 34 procent is het hiermee eens, ten opzichte van 21 procent gemiddeld.
- Er is sprake van een goede bestuursstijl: 75 procent is het (helemaal) eens ten opzichte van 57 procent gemiddeld.
- Gemeenschappelijke doelen zijn duidelijk: 40 procent is het (helemaal) eens ten opzichte van 25 procent gemiddeld.

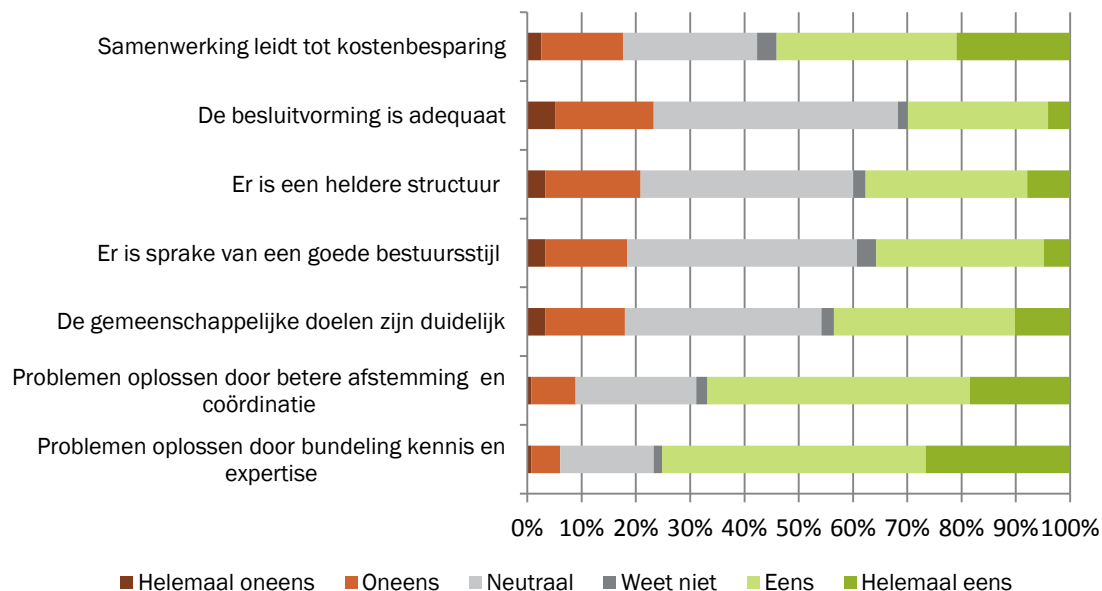
De tevredenheid over de samenwerking met partners binnen de eigen bestuurslaag scoort hoger dan de tevredenheid over verticale samenwerking. Bijna 60 procent van de respondenten is hier tevreden of helemaal tevreden over (zie figuur 3.5). Afgezien van de volksvertegenwoordigers is bij elke te onderscheiden doelgroep een meerderheid tevreden over de horizontale samenwerking. De tevredenheid is wederom het hoogst onder de respondenten van de waterschappen, maar ook bestuurders scoren hier bovengemiddeld.

Figuur 3.5 *Tevredenheid over de samenwerking met partners binnen eigen bestuurslaag*

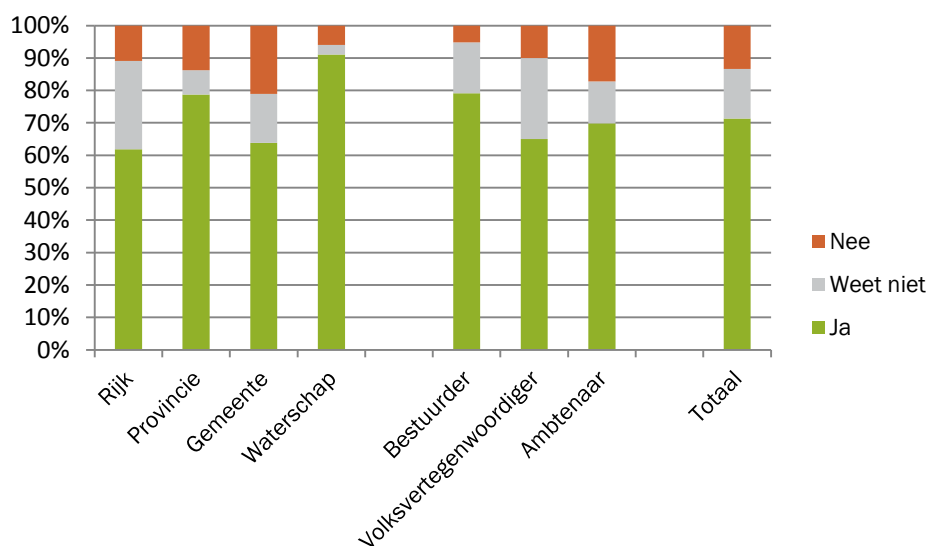
Het beeld dat naar voren komt uit de stellingen die zijn voorgelegd over de samenwerking met partners binnen de eigen bestuurslaag is weinig anders dan het beeld dat naar voren kwam bij de stellingen over de verticale samenwerking. Wederom ziet een meerderheid in de samenwerking de mogelijkheid om maatschappelijke problemen beter op te lossen door betere afstemming en coördinatie en door bundeling van kennis en expertise en de mogelijkheid om via horizontale samenwerking tot kostenbesparing te komen.

Figuur 3.6 Stellingen over de samenwerking met partners binnen eigen bestuurslaag

De meeste respondenten zien voordelen in horizontale samenwerking. Meer dan 70 procent van de respondenten is daarnaast van mening dat decentrale overheden voldoende mogelijkheden en ruimte krijgen om horizontale samenwerking daadwerkelijk vorm te geven (figuur 3.6).

Figuur 3.6 Hebben de decentrale overheden volgens u voldoende ruimte en mogelijkheden voor horizontale samenwerking?

4 Bestuurlijke drukte

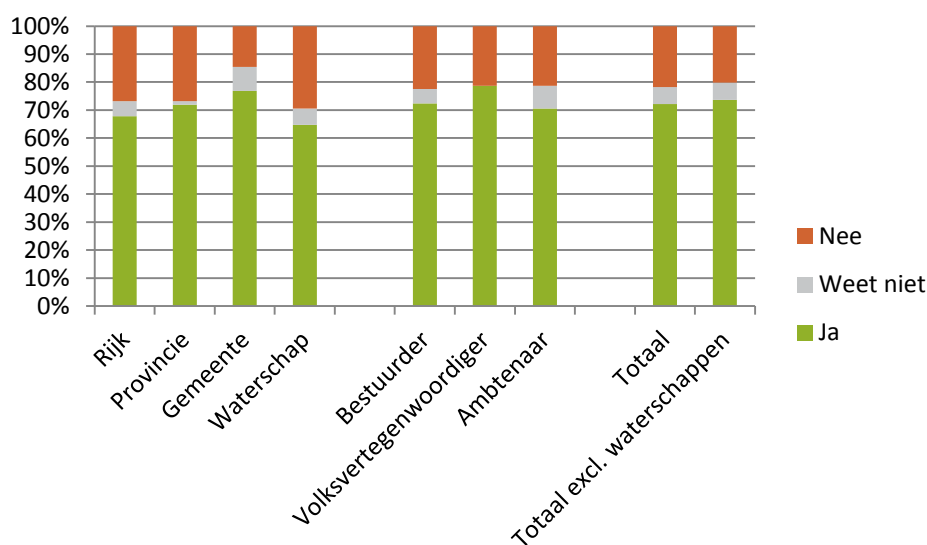
Het verminderen van de bestuurlijke drukte in Nederland is al jaren een prioriteit van de overheid en heeft kracht gekregen in het regeerakkoord van het kabinet Rutte met het uitgangspunt 'Maximaal twee bestuurslagen per beleidsterrein'. In de uitvoering van beleid blijkt de praktijk echter weerbarstig en is bestuurlijke drukte een fenomeen dat in de beleving van vele ambtenaren, volksvertegenwoordigers en bestuurders nog altijd aanwezig is.

4.1 Is de bestuurlijke drukte afgenomen?

In de beleving van 72 procent van de respondenten is er sprake van bestuurlijke drukte in Nederland. Ondanks dat dit percentage hoog lijkt is het in vergelijking met voorgaande jaren relatief laag. Waar in 2006, 2008 en 2010 meer dan 80 procent van de respondenten bestuurlijke drukte ervoer ligt dat nu ruim tien procentpunt lager. Het percentage dat de vraag of er sprake is van bestuurlijke drukte met 'nee' beantwoordt is verdubbeld, van ongeveer 10 procent in 2010 naar ruim 20 procent in 2012.

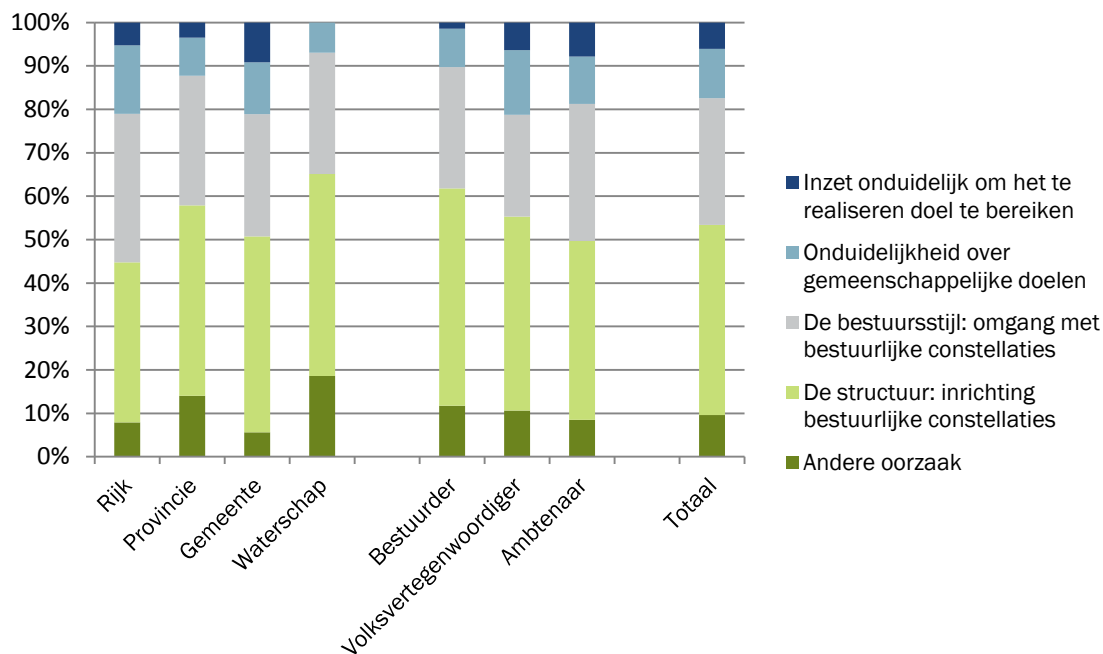
Of de bestuurlijke drukte daadwerkelijk is afgenomen kan niet gesteld worden op basis van dit onderzoek, maar de beleving van de bestuurlijke drukte laat wel voor het eerst in jaren een relatief grote daling zien. Hierbij moet opgemerkt worden dat de huidige onderzoekspopulatie is uitgebreid met de waterschappen en daardoor niet een op een te vergelijken is met de onderzoekspopulatie van voorgaande belevingsonderzoeken. Daarom is eveneens in tabel 4.1 het resultaat van de analyse meegenomen, wanneer de waterschappen niet zijn meegenomen. Dan blijkt nog steeds dat ten opzichte van 2010 minder respondenten van mening zijn dat er sprake is van bestuurlijke drukte.

Figuur 4.1 Bent u van mening dat er in Nederland sprake is van bestuurlijke drukte?

Van de mensen die menen dat er sprake is van bestuurlijke drukte geven de meesten aan dat dit voornamelijk wordt veroorzaakt door de inrichting van de bestuurlijke constellatie (42 procent). Een kleine 30 procent noemt als reden de omgang met bestuurlijke constellaties.

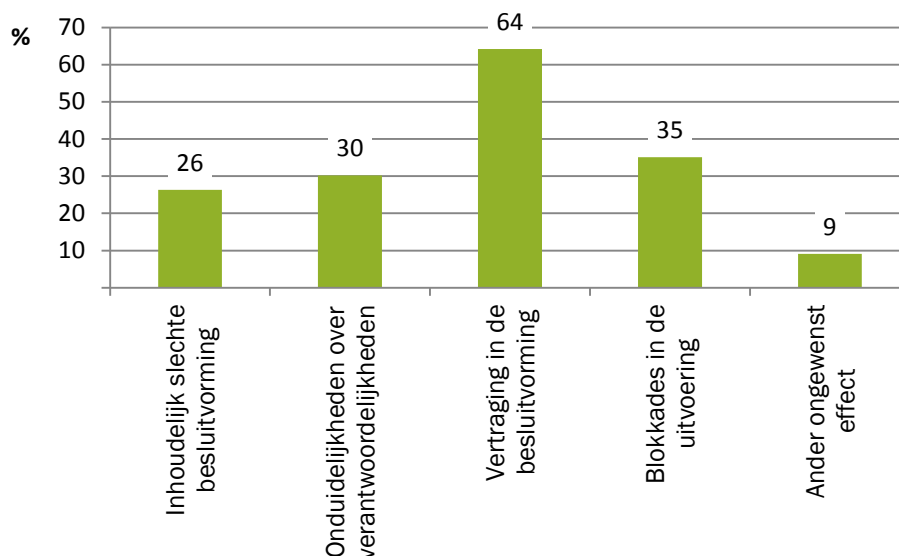
Figuur 4.2 Waardoor wordt de bestuurlijke drukte volgens u vooral veroorzaakt

Respondenten konden twee ongewenste effecten aangeven waar volgens hen bestuurlijke drukte toe leidt. De meesten zijn van mening dat bestuurlijke drukte leidt tot vertraging in de besluitvorming (figuur 4.3). Ruim een derde van de respondenten ziet door bestuurlijke drukte blokkades ontstaan in de uitvoering van beleid.

Figuur 4.3 Tot welke ongewenste effecten leidt bestuurlijke drukte volgens u?

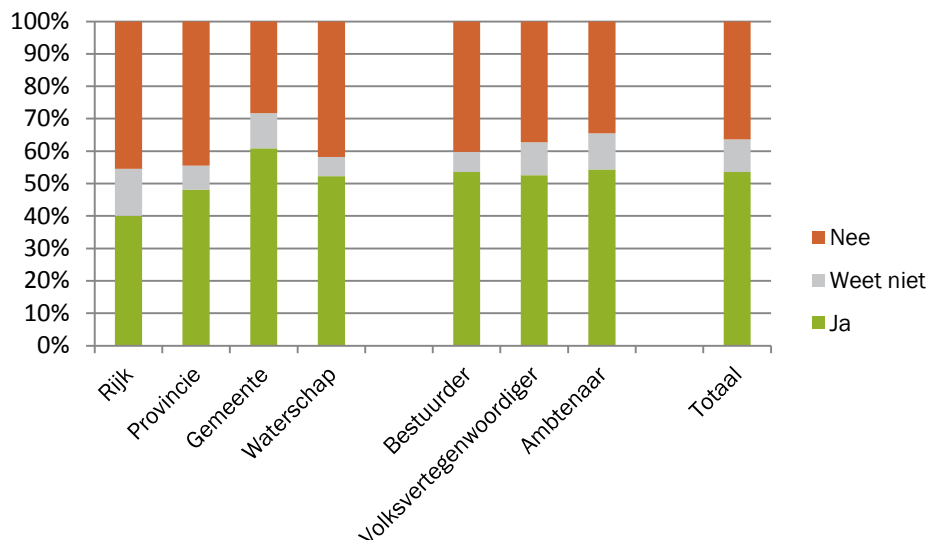

Het ongewenste effect *Onduidelijkheden over verantwoordelijkheden* wordt door 15 procent van de respondenten werkzaam bij de waterschappen aangemerkt als ongewenst effect. Zij geven daarentegen met 77 procent *Vertraging in de uitvoering* bovengemiddeld vaak aan als ongewenst effect. Rijksambtenaren hebben dit effect minder vaak aangekruist, namelijk de helft van hen geeft aan dat dit een van de ongewenste effecten is van bestuurlijke drukte.

4.2 Meerderheid ziet kansen voor minder bestuurslagen

Meer dan de helft van de respondenten zegt dat op het beleidsterrein waarin zij werkzaam zijn het aantal bestuurslagen teruggebracht kan worden. Desondanks is er ook een aanzienlijke groep die dit niet mogelijk acht, namelijk 37 procent van de respondenten. Er zijn kleine verschillen waar te nemen tussen de uitgesplitste doelgroepen in de beantwoording van deze vraag. Mensen werkzaam bij een gemeente geven relatief vaker aan dat het aantal bestuurslagen op hun beleidsterrein teruggebracht kan worden (60 procent).

Figuur 4.4 Kan op het beleidsterrein waarop u werkzaam bent het aantal bestuurslagen worden teruggebracht?

De respondenten is niet alleen gevraagd of er op het beleidsterrein waarop zij zelf werkzaam zijn het aantal bestuurslagen teruggebracht kan worden, maar ook of zij die mogelijkheid zien bij andere beleidsterreinen. 94 respondenten zien mogelijkheden voor het terugbrengen van bestuurslagen op drie beleidsterreinen, 67 respondenten op twee beleidsterreinen en 48 noemen een beleidsterrein.

De meest genoemde beleidsterreinen waarvan de respondenten zeggen dat het aantal bestuurslagen teruggebracht kan worden zijn de volgende, waarbij eveneens is vermeld welke bestuurslaag regelmatig werd genoemd als zijnde de bestuurslaag die mogelijk geen taken meer zou hoeven uitvoeren op het betreffende terrein:

- Economische zaken – gemeente of provincie
- Verkeer en Infrastructuur - regio
- Zorg – Rijk of provincie
- Onderwijs – provincie
- Jeugdzorg – provincie
- Water – provincie of waterschappen
- Ruimtelijke ordening - Rijk

Op enkele beleidsterreinen worden twee bestuurslagen genoemd die door respondenten zijn aangegeven als bestuurslaag die er tussenuit zou kunnen. Bijvoorbeeld bij het beleidsterrein water zijn zowel de waterschappen als de provincies genoemd. Dit komt voor een groot deel doordat regelmatig respondenten van de waterschappen de provincie noemen als bestuurslaag en de respondenten van provincies de waterschappen noemen als bestuurslaag die er tussenuit zou kunnen.

5 Autonomie decentrale overheden en responsiviteit Rijk

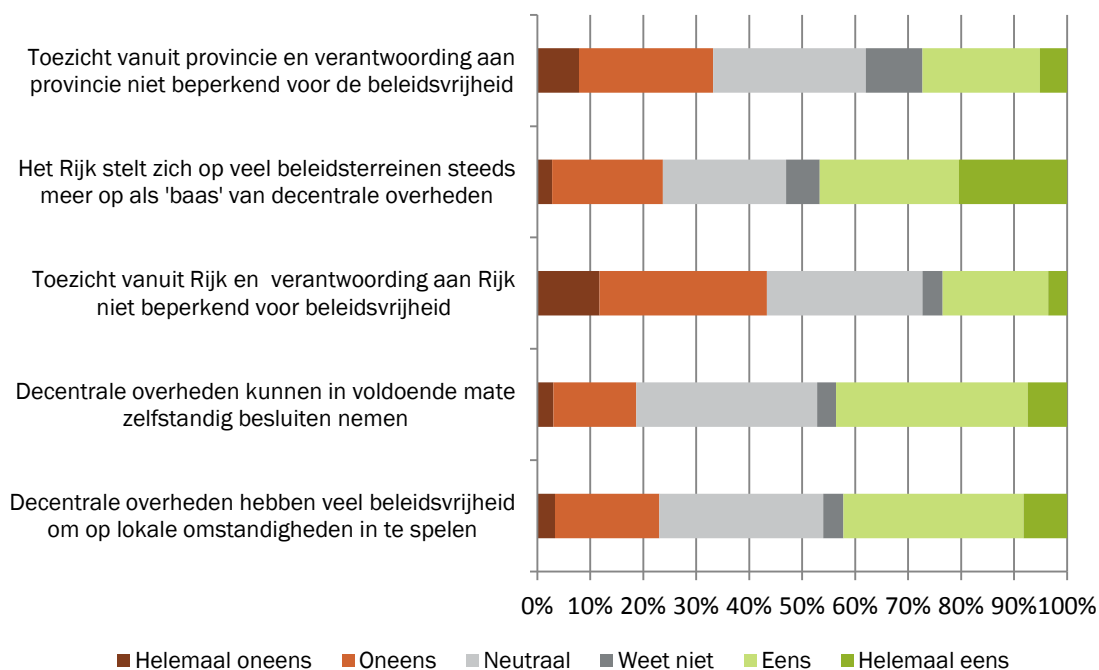
De bestuurskracht van decentrale overheden hangt mede af van de beleidsvrijheid die overheden hebben. De verschillende rollen die overheden vervullen, en met name de Rijksoverheid, zijn hier mede bepalend voor. Beleidsvrijheid houdt daarnaast verband met de financiële middelen die beschikbaar zijn. Dit en andere aspecten over de beleidsvrijheid, de autonomie, van decentrale overheden en de responsiviteit van het Rijk komen in dit hoofdstuk aan de orde.

5.1 De autonomie van decentrale overheden

Over het algemeen stellen de respondenten zich neutraal op of onderschrijven de stellingen ten aanzien van de beleidsvrijheid van decentrale overheden. De stelling die de minste steun geniet is dat het toezicht vanuit het Rijk en de verantwoording aan het Rijk niet beperkend is voor de beleidsvrijheid van decentrale overheden. 43 procent is hier (helemaal) niet mee eens. Ook de toezicht vanuit provincies en de verantwoording aan provincies werkt volgens een derde van de respondenten niet bevorderlijk voor de autonomie van decentrale overheden.

Desondanks is maar een kleine 20 procent het oneens met de stelling dat decentrale overheden in voldoende mate zelfstandig besluiten kunnen nemen. Meer dan 40 procent onderschrijft de stelling en vindt dat decentrale overheden wel in voldoende mate zelfstandig besluiten kunnen nemen en eveneens ongeveer 40 procent is neutraal of weet het niet.

Figuur 5.1 Stellingen over de beleidsvrijheid van decentrale overheden

De stellingen in figuur 5.1 zijn verschillend beantwoord door de te onderscheiden doelgroepen. Per stelling geven we de belangrijkste verschillen weer:

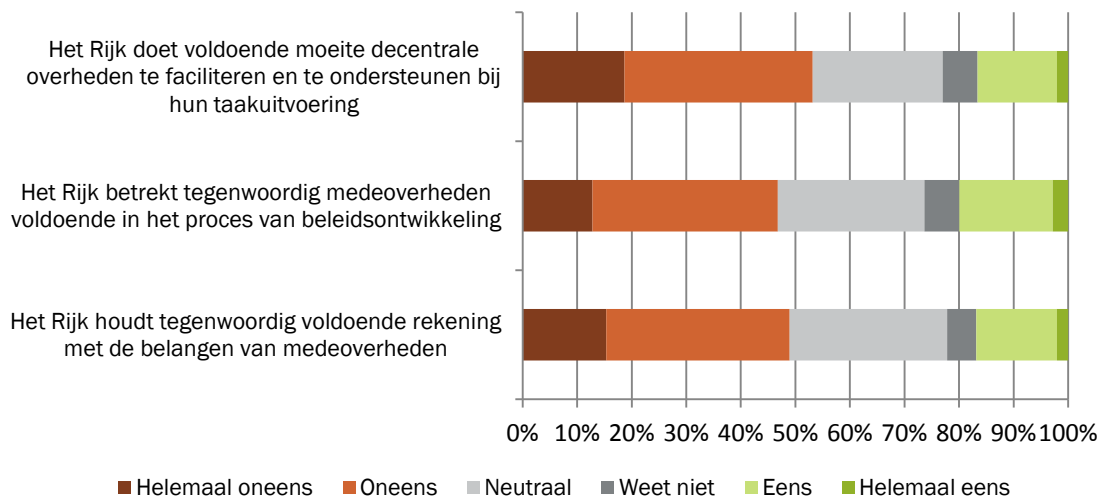
- *Toezicht vanuit provincie en verantwoording aan provincie is niet beperkend voor de beleidsvrijheid:* De respondenten bij de provincies zijn in mindere mate van mening dat het toezicht vanuit en de verantwoording aan de provincie beperkend werkt. Een vijfde van hen is het hier (helemaal) mee oneens terwijl gemiddeld 33 procent van de respondenten de stelling niet onderschrijft.
- *Het Rijk stelt zich op veel beleidsterreinen steeds meer op als 'baas' van decentrale overheden:* 40 procent van de rijksrespondenten is het hier niet mee eens, terwijl bij de gemeenterepondenten 15 procent het niet eens is met de stelling en 55 procent wel. Toch is alsnog 27 procent van de Rijksrespondenten het ook eens met de stelling
- *Toezicht vanuit het Rijk en verantwoording aan het Rijk is niet beperkend voor de beleidsvrijheid:* Gemiddeld is 23 procent van de respondenten het eens met deze stelling, bij de rijksrespondenten ligt dit percentage bijna twee keer zo hoog op 38 procent. Ruim de helft van de gemeenterespondenten is het niet eens met de stelling tegenover 14 procent die het wel eens.
- *Decentrale overheden kunnen in voldoende mate zelfstandig besluiten nemen:* Rijksambtenaren zijn het bovengemiddeld vaak eens met deze stelling, namelijk 56 procent tegenover 43 procent gemiddeld. Bijna een op de vijf respondenten is het niet eens met de stelling, maar voor de rijksambtenaren is dit een op de tien.
- *Decentrale overheden hebben veel beleidsvrijheid om op lokale omstandigheden in te spelen:* Hier komt een vergelijkbaar beeld naar voren als bij de vorige stelling. De rijksrespondenten zijn het bovengemiddeld vaak eens met de stelling (56 procent) en in mindere mate oneens met de stelling (11 procent tegenover 23 gemiddeld).

5.2 De houding van het Rijk

De houding van het Rijk is belangrijk in de beleving van beleidsvrijheid. Uit figuur 5.2 blijkt dat de moeite die het Rijk doet om decentrale overheden te faciliteren en te ondersteunen volgens een meerderheid onvoldoende is. Voor alle drie de stellingen geldt dat ongeveer de helft het oneens is.

Deze percentages liggen ongeveer tien procentpunt hoger ten opzichte van de resultaten van het belevingsonderzoek in 2010. Mogelijk dat het huidige politieke klimaat, waarin het kabinet ten tijde van dit onderzoek is gevallen en flinke bezuinigingen voor de deur staan, hier deel in heeft.

Figuur 5.2 Stellingen over de houding van het Rijk

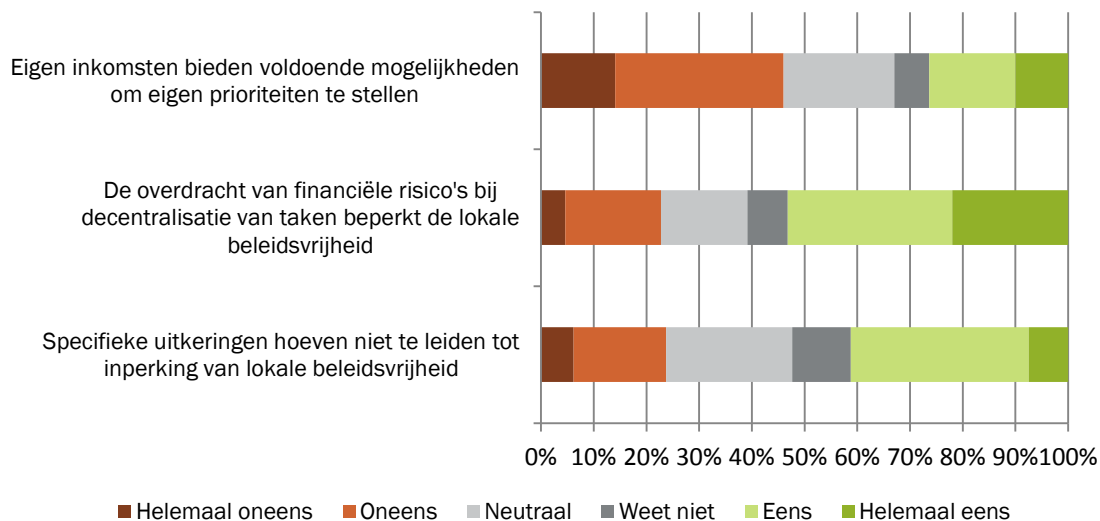
Een uitsplitsing naar bestuurslaag en functie laat zien dat Rijksambtenaren het bovengemiddeld vaak eens zijn met de stellingen in figuur 5.2.

- 38 procent van hen is het eens met de stelling dat het Rijk voldoende doet om decentrale overheden te faciliteren en te ondersteunen (gemiddeld is 17 procent het eens).
- 54 procent van de rijksambtenaren is van mening dat het Rijk medeoverheden tegenwoordig voldoende betreft in het proces van beleidsontwikkeling (gemiddeld is 20 procent het eens, bij provincies 8 procent).
- 38 procent van de rijksrespondenten geeft aan dat de overheid tegenwoordig voldoende rekening met de belangen van medeoverheden houdt (gemiddeld is 16 procent, bij provincies 9 procent)

De financiële middelen die overheden tot hun beschikking hebben bepalen in belangrijke mate de beleidsvrijheid die zij ervaren, omdat voldoende middelen het mogelijk maakt om eigen beleidsprioriteiten uit te voeren. Uit het onderzoek komt naar voren (figuur 5.3) dat ongeveer een kwart van de respondenten van mening is dat de eigen inkomsten voldoende mogelijkheden bieden om eigen beleidsprioriteiten te stellen. 46 procent is het hier niet mee eens.

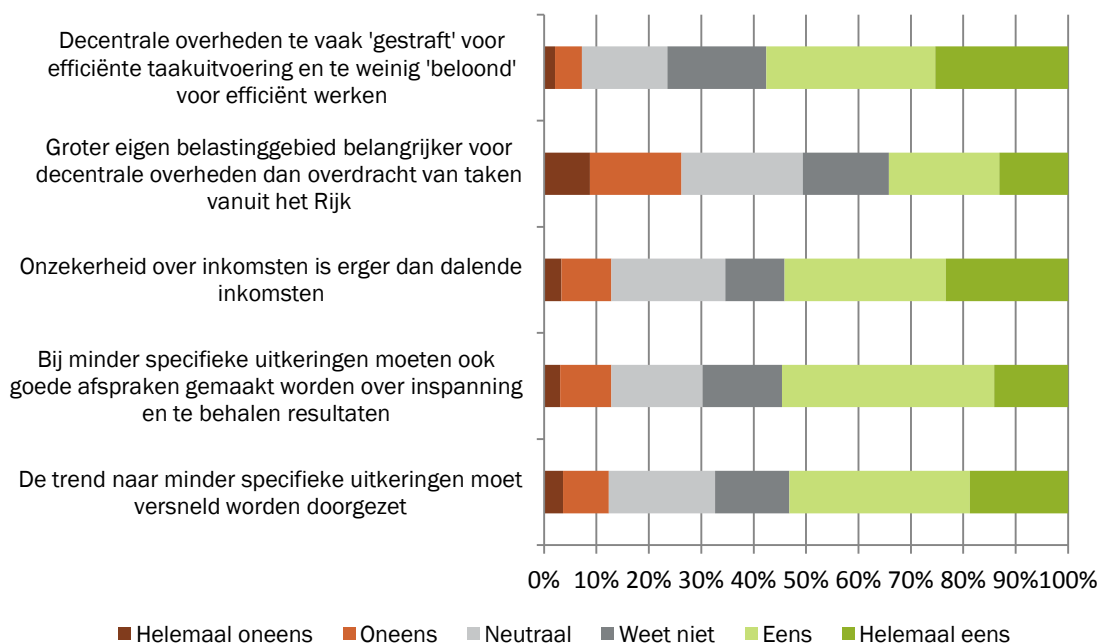
Een krappe meerderheid van de respondenten is het eens met de stelling dat de overdracht van financiële risico's bij de decentralisatie van taken de lokale beleidsvrijheid beperkt. Specifieke uitkeringen hoeven niet te leiden tot inperking van de lokale beleidsvrijheid volgens de meerderheid van de respondenten. Bijna driekwart van de respondenten onderschrijft de stelling of staat er neutraal tegenover.

Figuur 5.3 Stellingen over financiering en beleidsvrijheid

Het belevingsonderzoek uit 2010 ging voor het eerst in op de financiële verhoudingen. Vanwege de bezuinigingsopgaven waar Nederland voor staat, mede om te voldoen aan de begrotingseisen van Europa, zijn deze stellingen nog steeds actueel. Daarom zijn de meeste stellingen wederom meegenomen in het belevingsonderzoek. Het blijkt echter dat de beantwoording van deze stellingen in dit onderzoek nauwelijks afwijkt van de beantwoording in 2010 en dat de meeste stellingen door een meerderheid van de respondenten worden onderschreven.

Figuur 5.4 Stellingen over de financiële verhoudingen

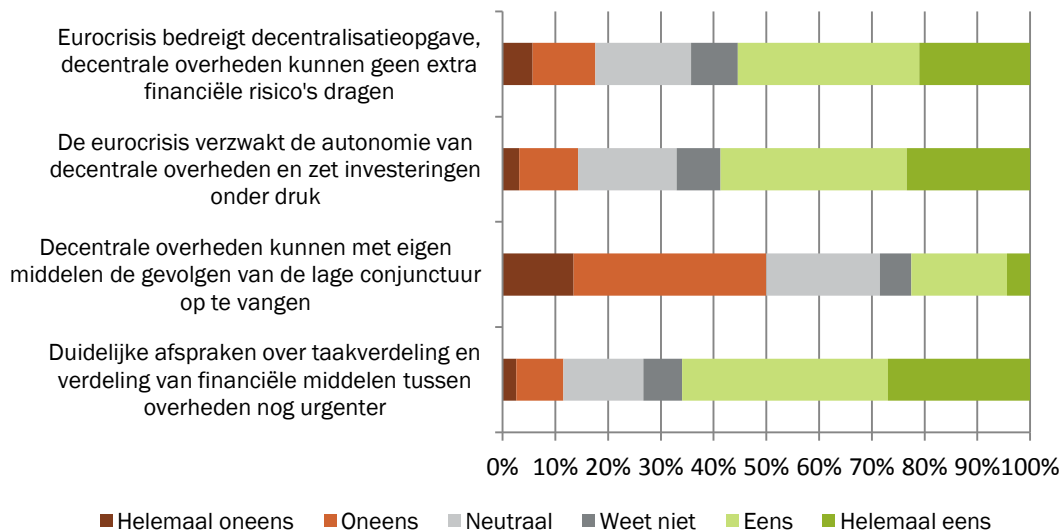
6 Eurocrisis – duidelijke afspraken nodig

De eurocrisis is een actueel thema voor de overheden in Nederland, omdat er door de eurocrisis stevig bezuinigd moet worden binnen alle bestuurslagen. De verdienmodellen voor overheden die tot 2008 de basis vormden voor investeringen zijn door de crisis onder druk komen te staan waardoor er naar nieuwe mogelijkheden en verdienmodellen gezocht moet worden. Kortom, alle bestuurslagen staan voor een grote uitdaging en er moeten stevige beleidskeuzes gemaakt worden om de eurocrisis het hoofd te bieden.

Dat het opvangen van de gevolgen van de eurocrisis grote uitdagingen met zich meebrengt blijkt mede uit het feit dat de helft van de respondenten het niet eens is met de stelling dat decentrale overheden met eigen middelen de gevolgen van de lage conjunctuur op kunnen vangen. De autonomie van decentrale overheden verzwakt en de eurocrisis bedreigt de decentralisatieopgave volgens een meerderheid van de respondenten, terwijl er juist veel steun is voor de decentralisatieopgaven zoals blijkt in het volgende hoofdstuk.

Een ruime meerderheid vindt dat de eurocrisis duidelijke afspraken over de verdeling van taken en financiële middelen urgenter maakt.

Figuur 6.1 Uw mening over de stellingen over de eurocrisis

7 Decentralisatieopgave

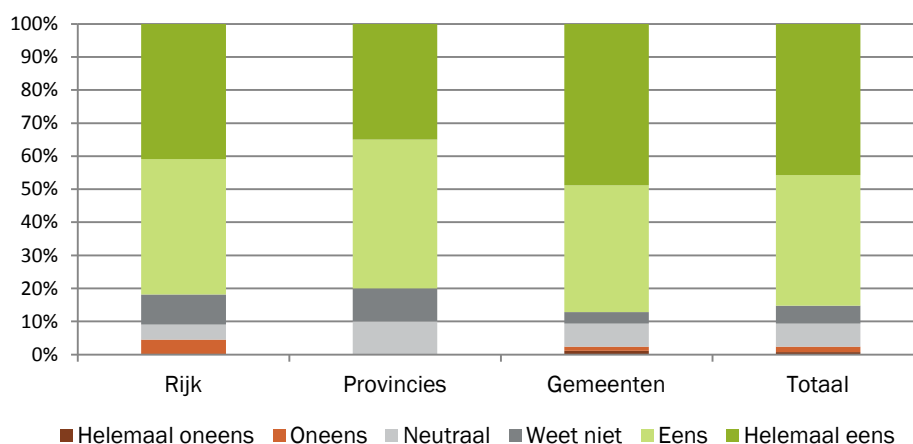
De overheden staan voor grote uitdagingen waaronder de afgesproken decentralisaties in het sociale domein, bij ruimte, natuur en economie en binnen het beleidsterrein 'water'. In dit hoofdstuk gaan we de verschillende decentralisatieopgaven langs, waarbij we aan de hand van stellingen de beleving van de verschillende opgaven hebben geïnventariseerd.

7.1 Decentralisatie in het sociale domein

7.1.1 Veel steun voor decentralisatieprincipe in het sociale domein

Van alle geënquêteerden die actief zijn in het sociale domein, vindt een grote meerderheid dat het goed is dat "gemeenten meer verantwoordelijkheid krijgen bij het formuleren en uitvoeren van het beleid gericht op alle doelgroepen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt". De respondenten namens de gemeenten zijn over dit principe het meest positief. Bijna 50 procent van de gemeentelijke respondenten is het hier "helemaal mee eens" en bijna 30 procent "eens". Niet alleen de respondenten van de 'ontvangende' overheidslaag zijn positief over de decentralisatie, maar dit geldt ook voor de respondenten namens het Rijk als de overheidslaag die verantwoordelijkheden overdraagt.

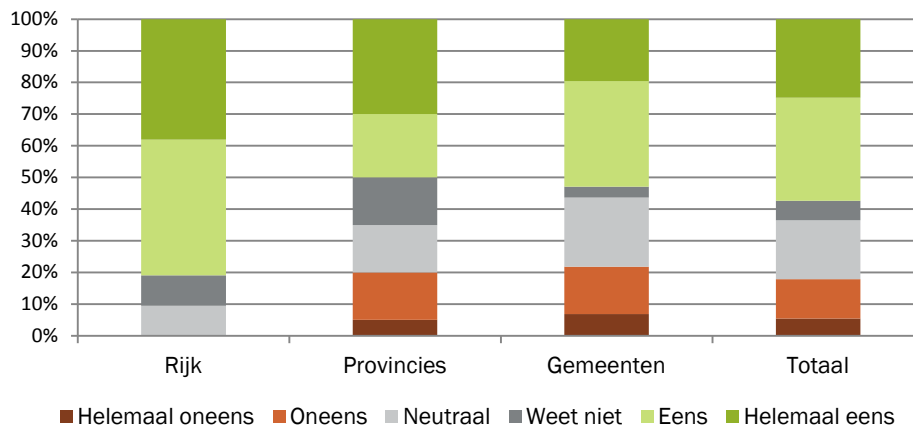
Figuur 7.1 Het is goed dat gemeenten meer verantwoordelijkheid krijgen bij het formuleren en uitvoeren van beleid gericht op alle doelgroepen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt

Respondenten hebben echter meer kanttekeningen bij de vormgeving van de decentralisatie. Deze kanttekeningen betreffen onder meer de financiële risico's voor gemeenten. Een meerderheid van de respondenten vindt financiële prikkels voor gemeenten goed (figuur 7.2), maar tegelijkertijd vindt een nog grotere meerderheid ook dat de invoering van de Wet Werken naar Vermogen (WWNV) gepaard gaat met te grote financiële risico's voor gemeenten (figuur 7.3).

Figuur 7.2 Het is goed dat gemeenten nog meer geprikkeld worden, ook financieel, om meer mensen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt naar werk te begeleiden

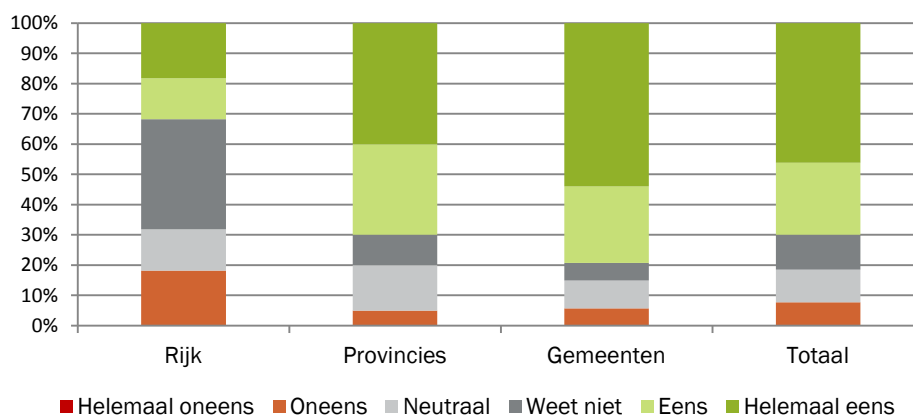

Bij elkaar 57 procent van de respondenten in het sociale domein is van mening dat (ook financiële) prikkels voor gemeenten goed zijn. Van alle rijksrespondenten is dit zelfs meer dan 80 procent, maar ook iets meer dan de helft van de gemeentelijke respondenten is deze mening toegedaan.

7.1.2 Kanttekeningen bij financiële risico's en niet onbeperkte aanpassingsvermogen

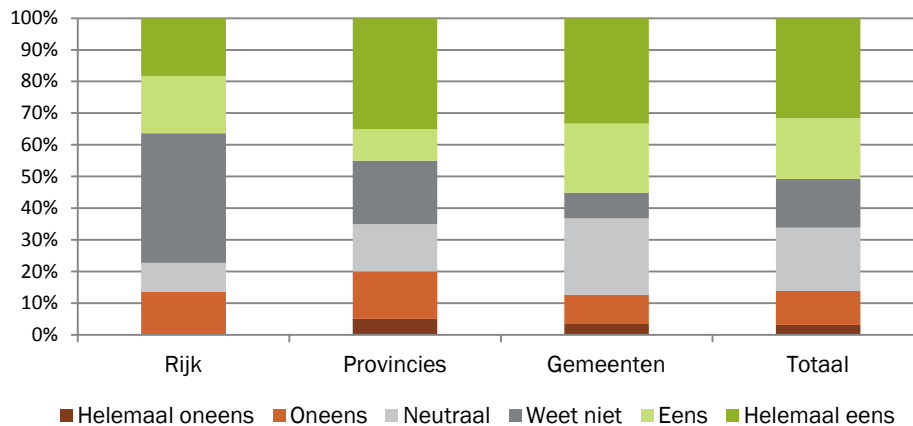
Een grote meerderheid is van mening dat “de invoering van de WWNV grote financiële risico's met zich mee brengt, die door gemeenten nog niet voldoende overzien kunnen worden” (circa 55 procent is het hier helemaal mee eens en nog eens 26 procent eens). Hier manifesteert zich een groot verschil tussen de gemeentelijke respondenten enerzijds en die namens het Rijk anderzijds. Van de gemeentelijke respondenten is zelfs bijna 80 procent het (helemaal) eens met deze stelling, terwijl dit voor slechts 35 procent van de respondenten namens het Rijk geldt.

Figuur 7.3 De invoering van de WWNV brengt grote financiële risico's met zich mee die door gemeenten nu nog niet voldoende overzien kunnen worden

Ongeveer de helft van alle respondenten oordeelt verder dat de beoogde bezuinigingen op de rijks-subsidie ten behoeve van de sociale werkvoorziening het aanpassingsvermogen van gemeenten en SW-bedrijven te boven gaat:

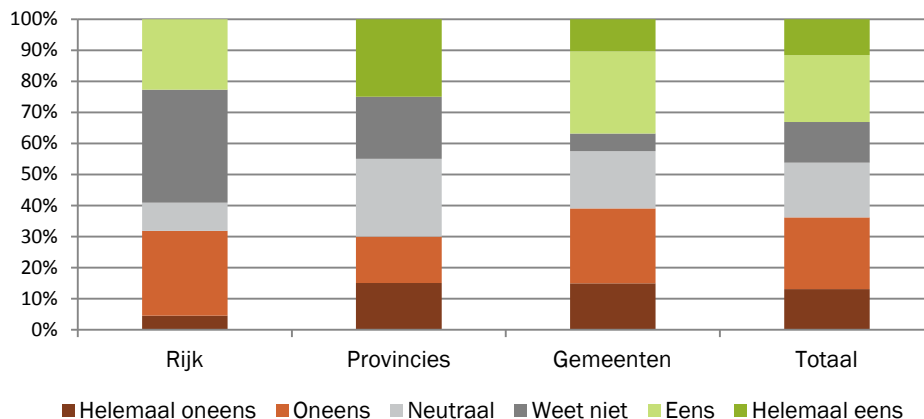
Figuur 7.4 Het aanpassingsvermogen van gemeenten en SW-bedrijven is niet groot genoeg om de beoogde bezuinigingen op de rijks-subsidie t.b.v. de SW-werkplekken op te kunnen vangen

Ook hier is er weer een scheiding tussen enerzijds de gemeentelijke respondenten en anderzijds die namens het Rijk. Circa 55 procent van alle gemeentelijke respondenten ondersteunt de stelling dat “het aanpassingsvermogen van gemeenten en SW-bedrijven niet groot genoeg is om de beoogde bezuinigingen op de rijks-subsidie ten behoeve van de SW-werkplekken op te kunnen vangen” en slechts 15 procent denkt dat dit geen problemen oplevert. De respondenten die werkzaam zijn bij de ministeries, oordelen weliswaar niet dat gemeenten en SW-bedrijven de bezuinigingen wel kunnen opvangen, maar zij geven vaak aan het “niet te weten” (ruim 40 procent).

De respondenten oordelen verder uiteenlopend over de stelling dat “de WWNV een goed voorbeeld is van daadwerkelijk ‘loslaten’ van een beleidsveld door de landelijke overheid en verruiming van de lokale autonomie”. Iets meer respondenten (circa 36 procent) zijn het hier helemaal mee oneens of mee oneens, terwijl circa een derde van de respondenten het er juist wel (helemaal) mee eens is.

Figuur 7.5 De Wwv is een goed voorbeeld van daadwerkelijk 'loslaten' van een beleidsveld door de landelijke overheid en verruiming van de lokale autonomie"

Bij de beoordeling van de stellingen over decentralisatie in het sociale domein, wat betreft met name de Wet werken naar vermogen (Wwv), blijkt dat de antwoorden van bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren grotendeels overeen komen. Opvallende verschillen blijken op de volgende onderdelen:

- Bestuurders zijn het twee keer zo vaak (helemaal) eens met de stelling dat het goed is dat gemeenten meer verantwoordelijkheden krijgen wat betreft de doelgroepen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt dan volksvertegenwoordigers en ambtenaren (72 procent van alle bestuurders versus circa 36 à 39 procent voor volksvertegenwoordigers en ambtenaren).
- Bestuurders vinden het ook vaker goed dat gemeenten meer geprikkeld worden, ook financieel, op dit vlak (circa 73 procent van alle bestuurders is het met betreffende stelling helemaal eens of eens). Volksvertegenwoordigers en ambtenaren zijn dan duidelijk voorzichtiger (de voorstanders tellen op tot respectievelijk 53 procent en 50 procent).
- In het algemeen reageren bestuurders wat uitgesprokener dan volksvertegenwoordigers en ambtenaren. Zij zijn ook wat vaker van mening dat de Wwv gepaard gaat met grote financiële risico's voor gemeenten en dat het aanpassingsvermogen van gemeenten en SW-bedrijven niet groot genoeg is, gelet op de beoogde bezuinigingen op de sociale werkvoorziening.

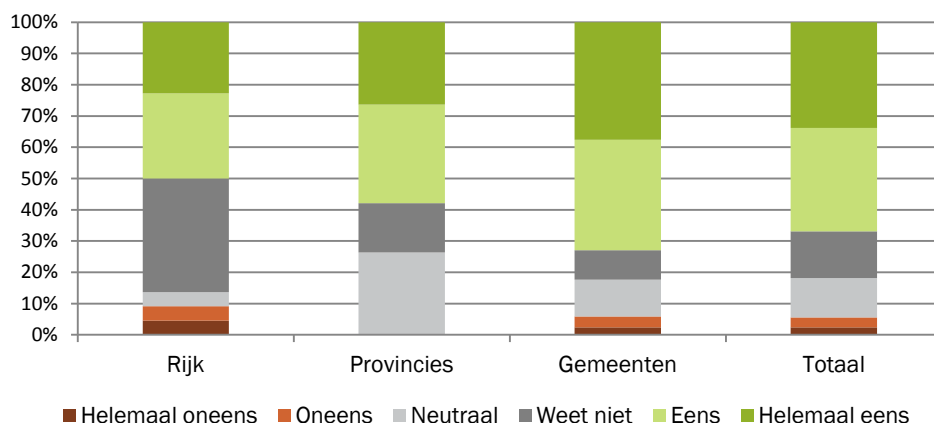
7.1.3 Decentralisatie vanuit AWBZ naar gemeenten door middel van uitbreiding Wmo

Een andere decentralisatie in het sociale domein, die aanhaakt bij de ontwikkelingen rondom de Wwv, betreft delen van de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ). Het voornemen is om de functies van dagbesteding en begeleiding uit de AWBZ over te hevelen naar de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo), zodat gemeenten op dit vlak meer verantwoordelijkheden krijgen. De arbeidsmatige dagbesteding kan onder voorwaarden worden opgepakt met behulp van dezelfde infrastructuur als het beschut werken binnen het SW-bedrijf.

Circa tweederde van alle respondenten vindt de decentralisatie van functies uit de AWBZ naar de Wmo "logisch". Zij zijn het helemaal eens (32 procent) of eens (34 procent) met de stelling dat "het logisch is dat vanwege de inhoudelijke raakvlakken en de overlappen qua doelgroepen met het wer-

ken naar vermogen, het welzijnswerk en de jeugdzorg, ook de dagbesteding en de begeleiding uit de AWBZ naar gemeenten worden overgeheveld”. Het aantal voorstanders is procentueel bij het Rijk minder hoog, maar altijd nog ruim de helft (figuur 7.6)

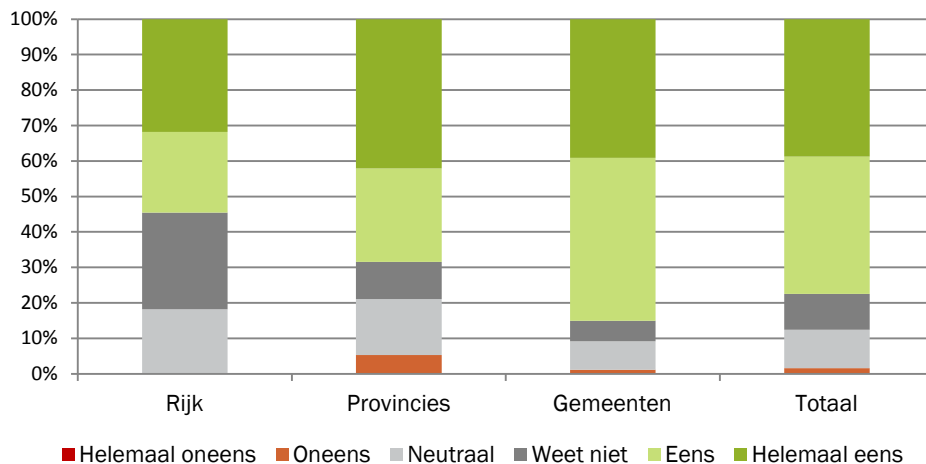
Figuur 7.6 Vanwege de inhoudelijke raakvlakken en de overlappen qua doelgroepen met het werken naar vermogen, het welzijnswerk en de jeugdzorg, is het logisch dat ook de dagbesteding en de begeleiding uit de AWBZ naar gemeenten worden overgeheveld

De verschillen tussen bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren zijn klein. Bestuurders zijn wederom iets uitgesprokener (ruim 75 procent is het eens of helemaal eens met bovenstaande stelling), maar ook naar functie is er grote consensus over de logica achter deze decentralisatie.

Er is ook een grote mate van eensgezindheid ten aanzien van de stelling dat “gemeenten door de decentralisatie creatiever moeten worden in het signaleren en benutten van nieuwe combinaties in het bedienen van de verschillende doelgroepen”. Zo kunnen ambtelijke capaciteit, huisvesting en ondersteunende voorzieningen wellicht efficiënter worden benut indien zij worden ingezet voor meerdere, op elkaar aansluitende doelgroepen. Ruim driekwart van de ondervraagden is het met deze stelling (helemaal) eens:

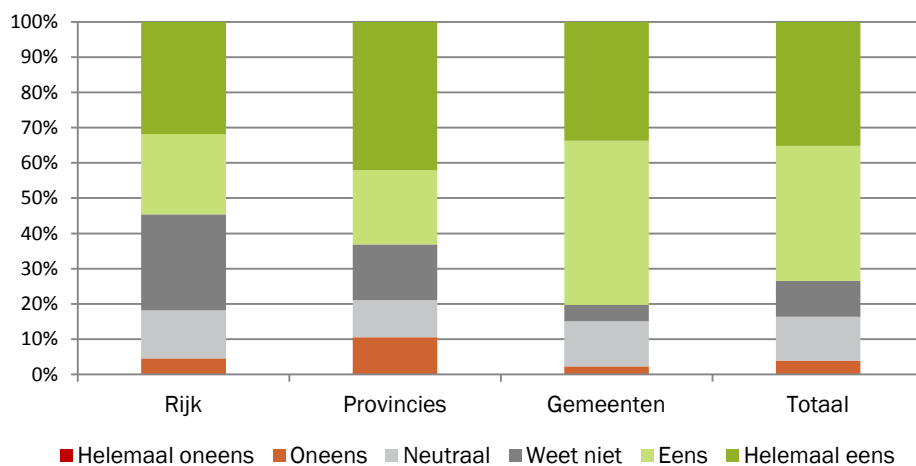
Figuur 7.7 Gemeenten moeten door de decentralisatie creatiever worden in het signaleren en benutten van nieuwe combinaties in het bedienen van de verschillende doelgroepen

Opvallend in de reactie op deze stelling is, dat de bestuurders het in nog veel grotere mate (helemaal) eens zijn met de wenselijkheid creatiever te zijn bij het signaleren en benutten van synergie-mogelijkheden. Liefst 96 procent is het met de stelling (helemaal) eens. Dit kan enerzijds het gevolg zijn van de bij met name bestuurders ervaren grote noodzaak om creatief en flexibel te zijn en naar nieuwe synergie te zoeken en anderzijds ook de inhoudelijke taxatie dat deze synergie er is en de moeite waard is om daadwerkelijk te benutten.

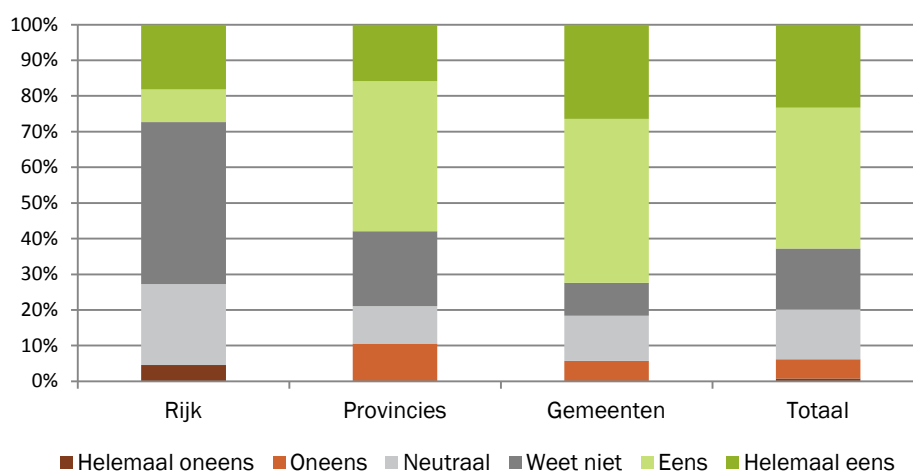
Respondenten zien over het algemeen ook goede mogelijkheden voor synergie. Circa 70 procent van alle respondenten is het (helemaal) eens met de stelling dat “decentralisaties meer samenhang mogelijk maken in het sociale beleid en in de uitvoering ervan”. Ook hier zijn de bestuurders het meest uitgesproken. Zo’n 93 procent van alle bestuurders is het (helemaal) eens met deze stelling.

Figuur 7.8 De decentralisaties maken meer samenhang in het sociale beleid en in de uitvoering van het beleid mogelijk

Bestuurders, volksvertegenwoordigers en in het sociale domein actieve ambtenaren zijn over het algemeen van mening dat de decentralisaties in het sociale domein ook in de praktijk leiden tot meer integraal beleid en meer synergie in de uitvoering. Ruim 60 procent van alle respondenten is het helemaal eens (23 procent) of eens (39 procent) met de stelling dat “de decentralisatie in het sociale domein er daadwerkelijk voor zorgt dat ambtenaren op de terreinen van Wmo, Werk en Inkomen en Zorg meer samen beleid maken en uitvoeren” en van de bestuurders zelfs 83 procent:

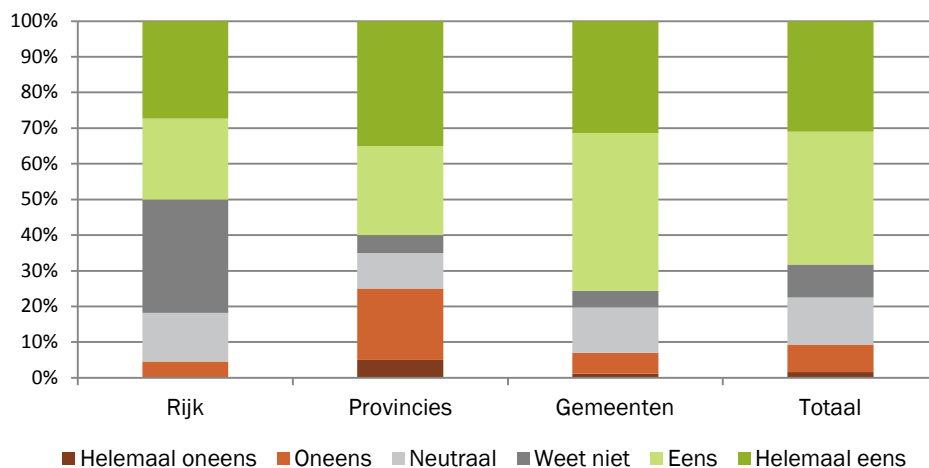
Figuur 7.9 De decentralisatie in het sociale domein zorgt er daadwerkelijk voor dat ambtenaren op de terreinen van Wmo, Werk en Inkomen en Zorg meer samen beleid maken en uitvoeren

7.1.4 Beoordeling van en overwegingen bij overheveling van jeugdzorgtaken naar gemeenten

Een derde decentralisatie in het sociale domein betreft die van uiteindelijk alle vormen van jeugdzorg naar de gemeenten. Uiterlijk per 1 januari 2016 wil het kabinet dat alle voorzieningen voor jeugdzorg, die nu nog onder de AWBZ vallen, worden overgeheveld naar de Wmo. Beoogde voordelen zijn vooral het kunnen bieden van meer maatwerk en het waarborgen van één aanspreekpunt voor begeleiders, waar deze nu met diverse instanties te maken hebben. Bijna 70 procent van de respondenten ziet inderdaad kansen om de jeugdzorg effectiever en doelmatiger te organiseren.

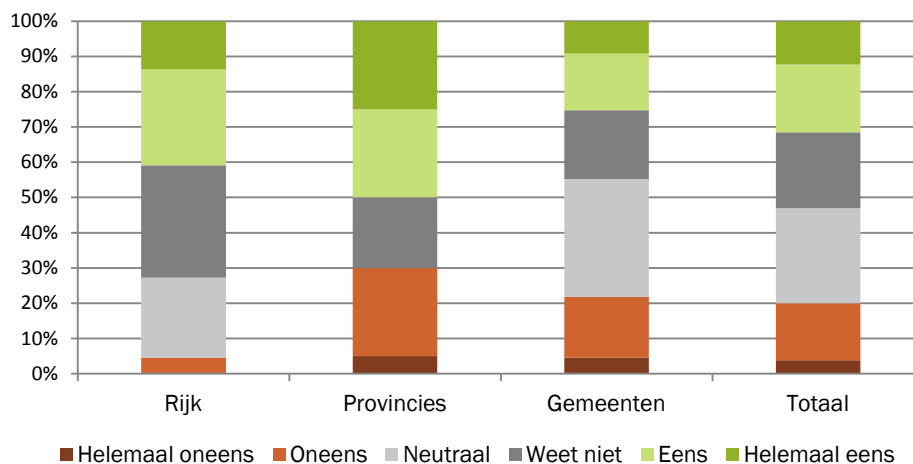
Figuur 7.10 De decentralisatie van de jeugdzorg naar gemeenten biedt kansen om de jeugdzorg, doelmatiger en meer integraal te organiseren

De provincies zijn wat betreft de jeugdzorg de overheidslaag die verantwoordelijkheden zou moeten afstaan. Dit kan mede verklaren dat respondenten vanuit de provincies het vaker (helemaal) oneens zijn met de stelling dat “de decentralisatie van de jeugdzorg naar gemeenten kansen biedt om de jeugdzorg effectiever, doelmatiger en meer integraal te organiseren”. Ook van de provinciale respondenten is echter een ruime meerderheid van mening dat er wel kansen zijn. Bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren oordelen in grote lijnen hetzelfde over deze stelling.

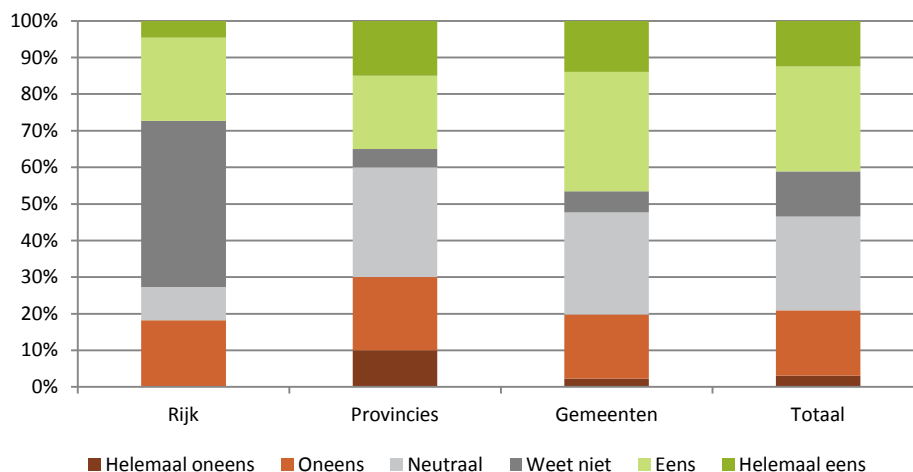
De reactie op de stelling dat “de verplichting om de jeugdzorg (boven)lokaal te organiseren een efficiëncyndeel voorkomt, omdat niet 12 provincies maar 425 gemeenten nu op dit vlak een taak krijgen”, leidt tot gemengde reacties. Ruim 30 procent van de respondenten is het (helemaal) met deze stelling eens, maar circa 20 procent is het er ook (helemaal) mee oneens. Een groot deel van de respondenten antwoordt het niet te weten of staat er neutraal tegenover.

Figuur 7.11 De verplichting om de jeugdzorg (boven)lokaal te organiseren, voorkomt een efficiëncy-nadeel (omdat niet 12 provincies maar 415 gemeenten nu een taak krijgen op het gebied van jeugdzorg)

Tot slot is de stelling voorgelegd dat “gemeenten goed in staat zijn hun nieuwe en integrale verantwoordelijkheid op het gebied van jeugdzorg op te pakken en waar nodig onderling af te stemmen”. De gemeentelijke respondenten oordelen dan het meest positief:

Figuur 7.12 Gemeenten zijn goed in staat hun nieuwe en integrale verantwoordelijkheden op het gebied van jeugdzorg op te pakken en waar nodig af te stemmen

Van deze groep is circa 14 procent het helemaal eens en nog eens 33 procent eens met de stelling. Respondenten die verbonden zijn aan het Rijk of de provincies, oordelen wat minder positief. Zoals hiervoor vaker is gebleken, zijn de bestuurders relatief uitgesproken en in dit geval relatief positief. Circa 55 procent van deze groep acht gemeenten goed in staat de jeugdzorgtaken goed op te pakken en onderling af te stemmen.

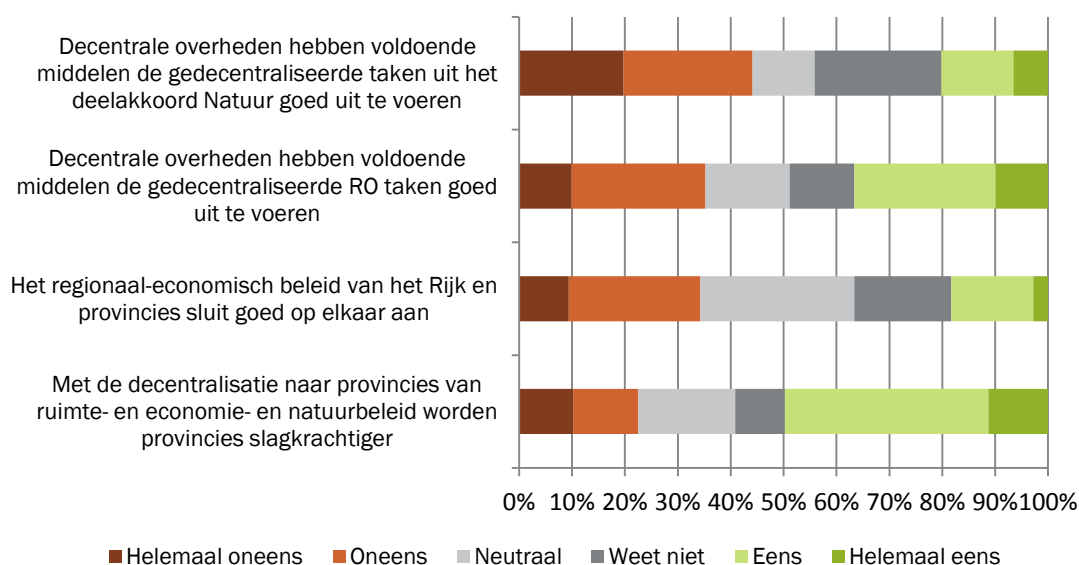
Het gegeven dat relatief veel respondenten geen mening hebben of neutraal staan tegenover de stelling, kan een signaal zijn dat niet op voorhand gesteld kan worden dat het deze decentralisatie een succes wordt of niet. De praktijk zal te zijner tijd uitwijzen of gemeenten inderdaad gezamenlijk een goed antwoord hebben gevonden op deze nieuwe uitdaging en of daarbij onderlinge samenwerking inderdaad een goede manier is gebleken om potentiële schaalnadelen te compenseren.

7.2 Decentralisatie in het ruimtelijk domein, economie en natuur

Ondanks de dalende budgetten zet de overheid in op het versterken van de internationale concurrentiepositie van Nederland, het doorzetten van de transitie naar duurzame energie en het voorbereiden van Nederland op klimaatverandering. Om dit efficiënt te organiseren worden verschillende taken bij decentrale overheden belegd. Provincies worden verantwoordelijk voor de inrichting van het landelijk gebied, beleid ten aanzien van natuur, recreatie en toerisme, landschap, structuurversterking van landbouw en leefbaarheid. Tevens krijgt de provincie een belangrijkere rol in het regionaal-economische domein, omdat het rijk zich hieruit terugtrekt.

Een overzicht van de stellingen en hoe deze door de respondenten, werkzaam binnen een van de 'harde' domeinen, zijn beantwoord is opgenomen in figuur 7.13. Hieruit blijkt dat een op de twee respondenten van mening is dat door de decentralisatie van taken binnen het ruimtelijk-, economisch en natuurbeleid de slagkracht van provincies groter wordt. Voor het uitvoeren van de gedecentraliseerde taken in het beleidsdomein 'natuur' zijn volgens meer respondenten voldoende middelen beschikbaar bij de decentrale overheden als voor het uitvoeren van de gedecentraliseerde taken op het gebied van ruimtelijke ordening.

Figuur 7.13 Stellingen over de decentralisatieopgave op het gebied van ruimte, natuur en economie

Afgezien van de stelling 'Decentrale overheden hebben voldoende middelen de gedecentraliseerde RO taken goed uit te voeren' zijn er bij de overige stellingen enkele verschillen in hoe de te onderscheiden doelgroepen de stellingen hebben beantwoord:

- *Decentrale overheden hebben voldoende middelen voor de uitvoer van taken uit het deelakkoord Natuur:* Gemiddeld is 44 procent van de respondenten het oneens met deze stelling. Zowel bij de respondenten werkzaam bij de provincie als bij de volksvertegenwoordigers ligt dit percentage met 58 procent bovengemiddeld hoog. Bij het Rijk is het beeld tegenovergesteld met 42 procent van de respondenten die de stelling onderschrijft. Dit is ruim twintig procentpunt hoger dan het gemiddelde van 20 procent die het (helemaal) eens is met de stelling.
- *Het regionaal-economisch beleid van het Rijk en provincies sluit goed op elkaar aan:* 34 procent van de respondenten is het hier niet mee eens. Onder de respondenten van gemeenten ligt dit percentage bovengemiddeld hoog op 48 procent. Van deze respondentengroep is maar 7 procent het eens met de stelling, dit is relatief weinig ten opzichte van het gemiddelde van 18 procent van de respondenten die het met de stelling eens zijn. De overige onderscheiden doelgroepen wijken niet of nauwelijks af van de gemiddelde scores.
- *Met de decentralisatie naar provincies van ruimte- en economie- en natuurbeleid worden provincies slagkrachtiger:* De provincies als ontvangende partij zijn het hier bovengemiddeld vaak mee eens. Van deze respondentengroep geeft 64 procent aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling. Ook het Rijk ondersteunt de stelling voornamelijk (63 procent is het eens of helemaal eens). Bij gemeenterespondenten zijn de meningen meer verdeeld. 30 Procent is het niet eens met de stelling en eveneens dertig procent is het wel eens of helemaal eens. Bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren beoordelen de stelling redelijk gelijk.

7.3 Decentralisatie water

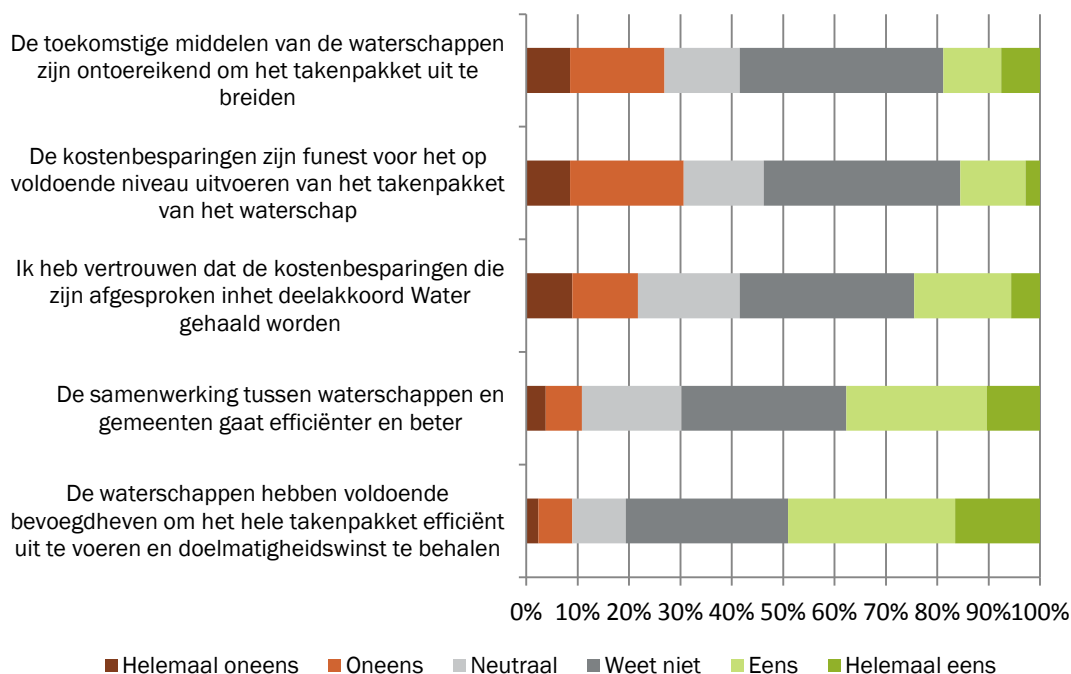
De decentralisatie in het beleidsdomein 'water' is vastgelegd in het deelakkoord 'Water'. Door taken efficiënter te beleggen bij decentrale overheden, voornamelijk bij de waterschappen streeft de overheid naar een doelmatigheidswinst van ongeveer 750 miljoen euro in 2020.

Het totaaloverzicht van de stellingen en hoe deze beoordeeld zijn (figuur 7.14) laat zien dat de stellingen met de meeste medestanders zijn:

- De waterschappen hebben voldoende bevoegdheden om het volledige takenpakket efficiënt uit te voeren en doelmatigheidswinsten te realiseren (49 procent is het eens of helemaal eens)
- De samenwerking tussen waterschappen en gemeenten gaat steeds efficiënter en beter (37 procent is het eens of helemaal eens)

Dat de toekomstige middelen ontoereikend zijn om het takenpakket uit te breiden en dat kostenbesparingen funest zijn voor het op voldoende niveau uitvoeren van het takenpakket van de waterschappen wordt door meer mensen ontkend (kleine 30 procent) dan bevestigd (kleine 20 procent).

Figuur 7.14 In hoeverre bent u het eens met de volgende stellingen over de decentralisatieopgave Water

Maken we een uitsplitsing naar bestuurslagen en functie dan valt een aantal zaken op:

- *Stelling 1 en 2:* Met de eerste twee stellingen over of de middelen ontoereikend zijn en of de kostenbesparingen funest zijn, zijn de meeste respondenten van waterschappen het (helemaal) oneens. De helft is het niet eens dat de middelen ontoereikend zouden zijn en ruim 63 procent van hen is het niet eens dat de kostenbesparingen funest zijn voor het op voldoende niveau uitvoeren van het takenpakket. Ook bestuurders scoren hier bovengemiddeld. Van hen is 38 procent het niet eens met de eerste stelling en 43 procent het niet eens met de tweede stelling. De overige bestuurslagen en functies geven een gemiddeld beeld, waarbij relatief veel respondenten aangeven het antwoord op de stelling niet te weten.
- *Ik heb vertrouwen dat de kostenbesparingen die zijn afgesproken in het deelakkoord Water gehaald worden:* Bij de waterschappen, de ontvangende partij van de gedecentraliseerde taken, is 60 procent het hiermee eens of helemaal mee eens. Gemiddeld genomen is 22 procent het niet eens met de stelling, maar bij de volksvertegenwoordigers ligt dit bovengemiddeld hoog met 34 procent die de stelling niet ondersteunt.
- *De samenwerking tussen waterschappen en gemeenten gaat efficiënter en beter:* Driekwart van de respondenten werkzaam bij een waterschap ondersteunt deze stelling. Ook onder bestuurders is een meerderheid van 62 procent het (helemaal) eens met de stelling. De overige bestuurslagen en functies laten een gemiddeld beeld zien. Alleen gemeenterespondenten hebben met 18 procent iets vaker dan gemiddeld aangegeven het (helemaal) niet eens te zijn met de stelling. Van hen heeft echter ook 32 procent gezegd het (helemaal) eens te zijn.

- *De waterschappen hebben voldoende bevoegdheden om het hele takenpakket efficiënt uit te voeren en doelmatigheidswinst te behalen:* Gemiddeld is de helft van de respondenten het eens of helemaal eens met deze stelling. Onder de waterschappen is dit zelfs 70 procent van de respondenten. Aan de andere kant is gemiddeld 8 procent van de respondenten het niet eens met de stelling, maar ligt dit percentage bij waterschappen tien procentpunt hoger op 18 procent. Bij de overige doelgroepen geven relatief veel mensen aan de stelling niet te kunnen beoordelen.

8 Bestuurskracht

De decentralisatieopgaven in Nederland worden over het algemeen ondersteund door de decentrale overheden vanuit de gedachte om de overheid dichterbij de burger te brengen. De overdracht van taken moet wel gepaard gaan met de overdracht van voldoende middelen om de bestuurskracht van decentrale overheden te behouden of te versterken. Of de middelen toereikend zijn voor de decentrale overheden om de uitbreiding van het takenpakket goed uit te kunnen voeren wordt in de verschillende opgaven verschillend beoordeeld. Voor een algemeen beeld van hoe de respondenten de bestuurskracht van hun overheid ervaren benaderen we het begrip bestuurskracht in dit hoofdstuk vanuit verschillende definities en rollen die overheden kunnen spelen.

8.1 Doelen goed te realiseren ondanks beperkte middelen

De respondenten zijn relatief positief over de kwaliteit van het eigen bestuur en de mate waarin hun organisatie de eigen doelstellingen kan realiseren. 56 procent is het eens met de stelling dat de kwaliteit van hun bestuur positief bijdraagt aan de bestuurskracht. 66 procent is het (helemaal) eens dat hun organisatie de doelen die zij zichzelf stelt goed kan realiseren. Daarnaast vindt 58 procent van de respondenten dat de schaal van hun organisatie goed aansluit bij de belangrijkste opgaven.

Dit staat in contrast met het feit dat de minst ondersteunde stelling de stelling is dat de beschikbare middelen van de organisatie in verhouding staan tot de opgaven van de organisatie. 36 procent is het hier (helemaal) mee eens, maar 40 procent is het hier niet of helemaal niet mee eens.

Figuur 8.1 Stellingen over de bestuurskracht van de eigen organisatie

Waar de uitsplitsing naar de verschillende doelgroepen opmerkelijke verschillen laat zien benoemen we deze hieronder:

- *De schaal van onze organisatie sluit goed aan bij de belangrijkste opgaven:* 18 procent is het hier (helemaal) niet mee eens, maar bij gemeenten ligt dit percentage met 26 procent gemiddeld wat hoger. De provincies steunen de stelling, van deze respondentengroep geeft 73 procent aan het eens dan wel helemaal eens te zijn met de stelling (gemiddelde is 58 procent).
- *De beschikbare middelen van onze organisatie staan in verhouding tot de opgaven die we moeten oppakken:* Gemiddeld is 35 procent het hiermee eens en 40 procent het hier niet mee eens. Bij de waterschappen is een grote meerderheid van 80 procent het (helemaal) eens met de stelling. Bij gemeenten en volksvertegenwoordigers is juist een relatief hoog percentage het niet of helemaal niet eens met de stelling. Respectievelijk 53 en 54 procent.
- *De kwaliteit van ons bestuur draagt positief bij aan onze bestuurskracht:* gemiddeld is 57 procent het eens met de stelling en 15 procent het oneens. Zowel bestuurders als respondenten werkzaam bij een waterschap zijn het eens dat het bestuur bijdraagt aan de bestuurskracht van hun organisatie. Onder volksvertegenwoordigers zijn echter de respondenten die het hier niet mee eens zijn (26 procent) oververtegenwoordigd ten opzichte van het gemiddelde van 15 procent.
- *Mijn organisatie kan de doelen die 'hogere' overheden aan ons stellen goed waarmaken:* Over het algemeen liggen de antwoorden van de verschillende respondentengroepen relatief dicht bij het gemiddelde (44 procent is het eens of helemaal eens, 16 procent is het oneens of helemaal oneens). Alleen de respondenten van de waterschappen springen eruit, met 70 procent die het (helemaal) eens is met de stelling.
- *Mijn organisatie kan de doelen die zij zichzelf stelt goed realiseren:* Wederom wijken de verschillende respondentengroepen niet veel af van het gemiddelde van 46 procent die het (helemaal) eens is en 9 procent die het (helemaal) oneens is, alleen de waterschappen ondersteunen de stelling bovengemiddeld, met 88 procent van hen die het eens of helemaal eens is met de stelling. Belangrijk is bij de interpretatie van deze stelling rekening te houden met het feit dat waterschappen een ander financieringssysteem hebben waarbij zij grotendeel over eigen middelen beschikken.

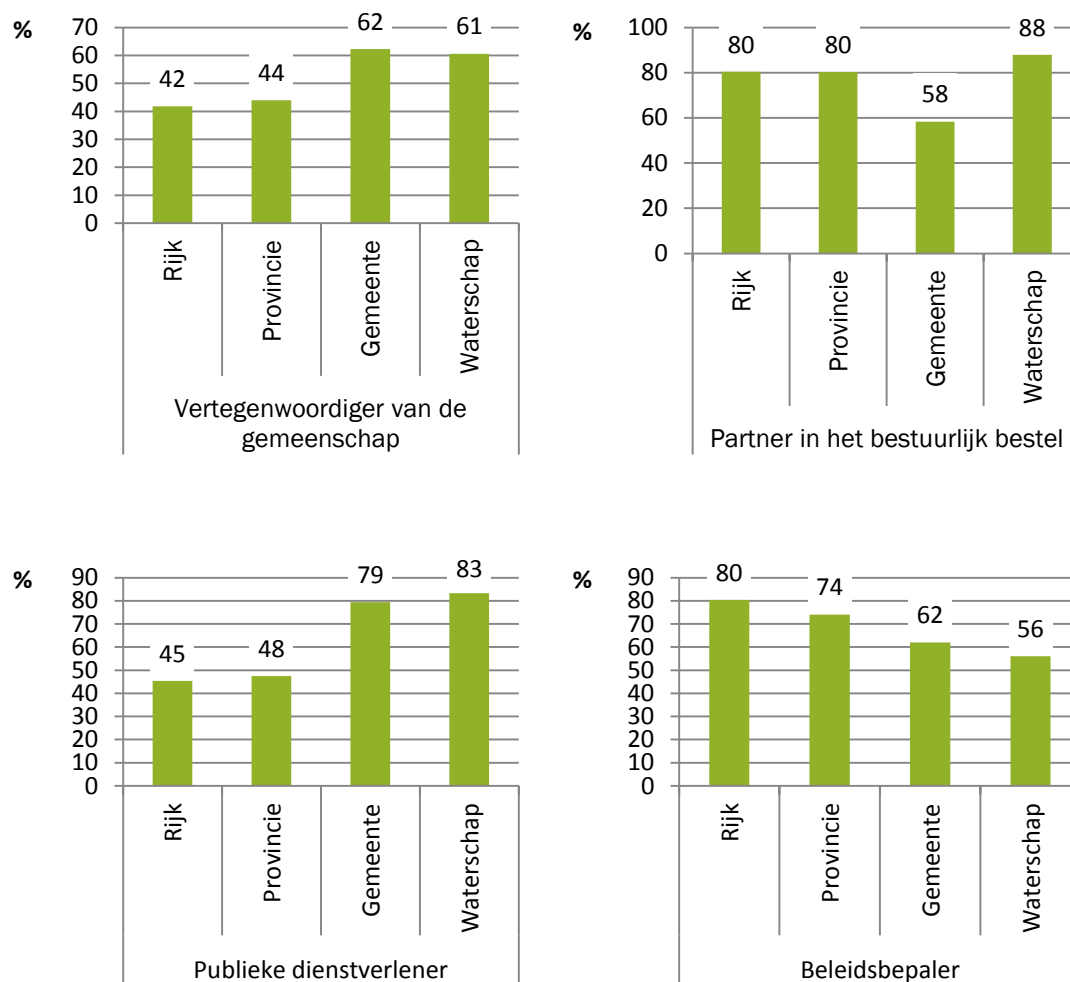
8.2 Welke rollen vervullen de overheden

Het begrip bestuurskracht kan voor een organisatie worden uitgesplitst naar verschillende rollen die overheden worden geacht te spelen. Alle respondenten zijn vier rollen voorgelegd en is gevraagd in welke mate de organisatie waar zij werken de betreffende rol vervult.

De rol van vertegenwoordiger van de gemeenschap wordt het meest erkend door respondenten van gemeenten en waterschappen (62 en 61 procent). Toch zien de meeste respondenten bij gemeenten de gemeentelijke organisatie als publieke dienstverlener (79 procent). De meeste respondenten bij waterschappen kunnen zich vinden in de rol van partner in het bestuurlijk bestel (88 procent). Deze rol wordt ook het meest aangegeven door respondenten van provincies (80 procent). Rijksrespondenten geven deze rol ook vaak aan, evenals de rol als beleidsbepaler (80 procent is het eens of

helemaal eens). Figuur 8.2 laat per rol en bestuurslaag zien hoeveel mensen van de betreffende bestuurslaag het eens of helemaal eens zijn dat hun organisatie de betreffende rol vervult.

Figuur 8.2 Welke rol vervult uw organisatie in welke mate?

8.3 Vergroten van de bestuurskracht gewenst?

Of de bestuurskracht van decentrale overheden verder versterkt moet worden blijkt niet voor alle respondentengroepen een eenduidig antwoord op te leveren. Zowel bij de provincies als bij de waterschappen is het volgens een meerderheid van de respondenten niet nodig dat de bestuurskracht van deze bestuurslagen vergroot wordt. De respondenten van waterschappen en provincies zijn wel van mening dat de bestuurskracht van hun organisatie verder vergroot moet worden.

Er worden verschillende manieren aangedragen door de respondenten om de bestuurskracht van provincies te vergroten. Een aantal in willekeurige volgorde genoemde manieren zijn:

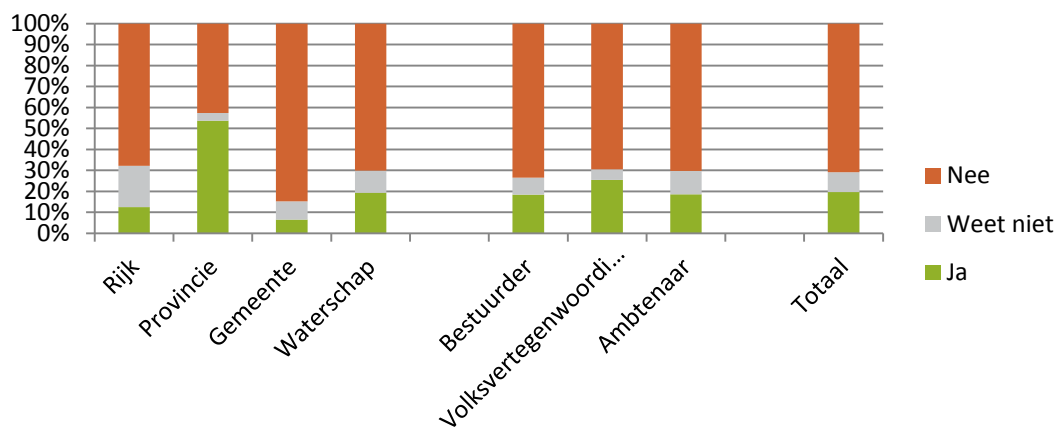
- Indeling provincies aanpassen aan economische regio's

- Een eigen belastinggebied invoeren
- Een heldere taakverdeling tussen Rijk en provincie
- Minder bestuurders en meer aandacht voor hoofdtaken
- Opschalen provincies

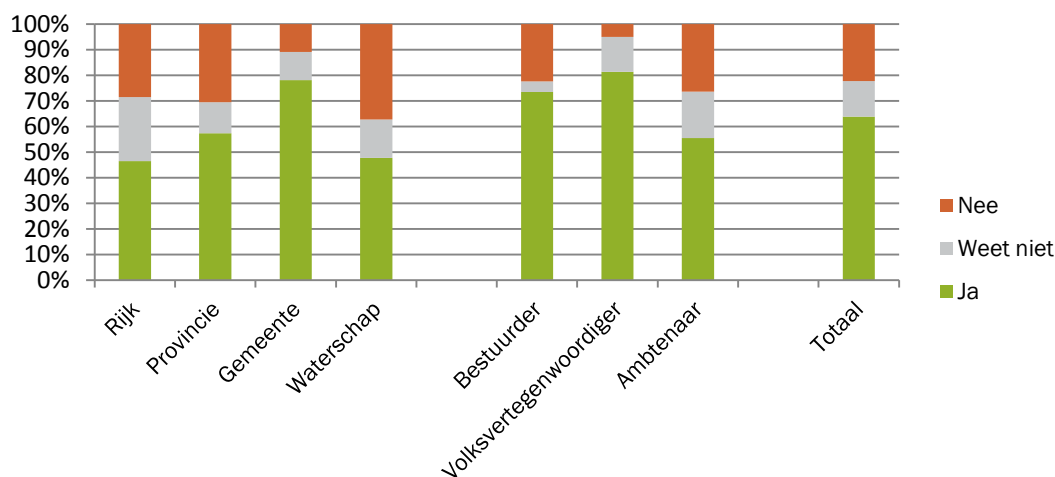
Enkele, in willekeurige volgorde genoemde, manieren om de bestuurskracht van waterschappen te vergroten zijn:

- Directe verkiezingen
- Taken van provincies en gemeenten betreffende waterbeleid overhevelen naar waterschappen
- Opschalen van waterschappen naar stroomgebied
- Vermindering aantal bestuurders

Figuur 8.3 Moet de bestuurskracht van provincies verder vergroot worden?

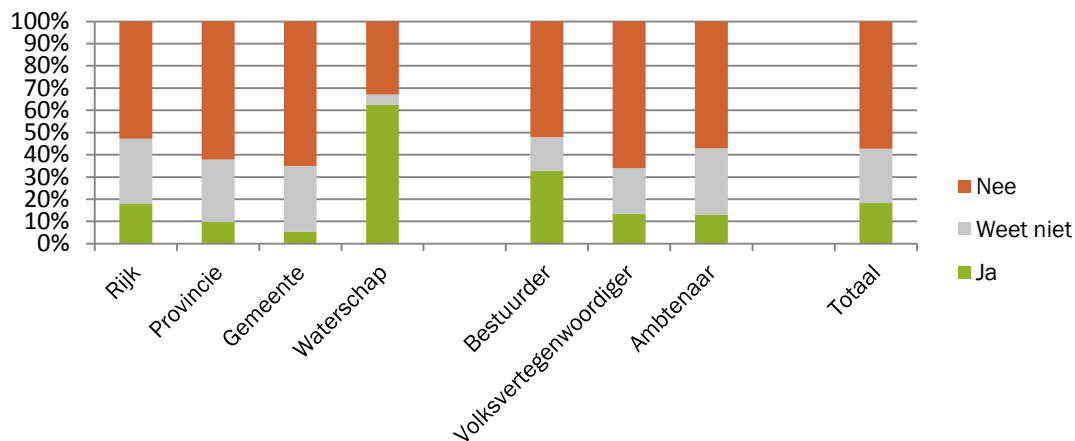

Figuur 8.4 Moet de bestuurskracht van gemeenten vergroot worden?

Figuur 8.5 Moet de bestuurskracht van waterschappen vergroot worden?

Een meerderheid van de respondenten vindt dat de bestuurskracht van gemeenten vergroot moet worden, namelijk 63 procent. Onder de gemeenterespondenten ligt dit percentage bovengemiddeld hoog op 78 procent. Manieren die volgens de respondenten ingezet kunnen worden om de bestuurskracht van gemeenten te vergroten zijn onder andere (in willekeurige volgorde):

- Schaalvergroting
- Een groter belastingdomein voor gemeenten
- Met taken ook voldoende menskracht en middelen overhevelen.
- Meer beleidsvrijheid, minder regelgeving

9 Nu en straks

Alle respondenten hebben de gelegenheid gekregen om nog een uitsmijter op te schrijven naar aanleiding van het onderzoek. Daarnaast hebben ze zich uit kunnen spreken over de onderwerpen die zij in de toekomst weer op de agenda willen hebben als er nieuwe afspraken worden gemaakt over de interbestuurlijke verhoudingen. Beiden komen in dit hoofdstuk terug.

9.1 Uitsmijters voor nu

Ongeveer 100 respondenten hebben de mogelijkheid gebruikt om aan het einde van de vragenlijst nog iets 'kwijt te kunnen' over de interbestuurlijke verhoudingen. Er zijn verschillende hartenkreten geuit over de verhoudingen en soms ook over het onderzoek en de vragenlijst. Hieronder volgt een bloemlezing van enkele willekeurig gekozen uitsmijters.

"A statesman thinks about the future generation, a politician thinks about the next election. Unfortunately the Netherlands lacks statesmen."

"De onzekerheid bij het lokaal bestuur is sterk toegenomen door de overheveling van taken op sociaal gebied naar de gemeenten en de daarmee gepaard gaande bezuinigingen. Dit is de belangrijkste reden dat de bestuurlijke verhoudingen onder druk zijn komen te staan."

"Maak mij grote zorgen over de kwaliteit van de bestuurders. Zie dat, met 20 jaar ervaring in het openbaar bestuur, gaandeweg achteruit gaan. Het vak van bestuurder krijgt een steeds lagere status, o.a. door aantasting van het wachtgeld, 'vrij schieten'."

"De rol van de Europese overheid is niet in dit onderzoek meegenomen. Deze wordt echter steeds belangrijker voor (grote) gemeenten."

"Democratie is een groot goed, maar vergt ook betrokkenheid en inhoudelijke kennis van allen."

"Doe wat je zegt en vergeet de verborgen agenda's."

"Een vragenlijst als deze leidt tot generaliserende antwoorden. Ik heb hele goede ervaringen (met IenM en RWS en Ruimte voor de Rivier) en hele slechte ervaringen ..... maar ook dat hoort bij politiek bestuur ...."

"Heel kernachtig, samenwerken is loslaten en overlaten aan het samenwerkingsverband. Overdragen is afscheid nemen. Overnemen is de verantwoordelijkheid nemen. Ook de gekozen volksvertegenwoordigers moeten zich dat realiseren."

“Ik kan niet genoeg benadrukken het belang van het terugdringen van bestuurlijke en ambtelijke drukte kan efficiënter en daardoor ook effectiever.....maar ambtenaren zijn niet het sluitstuk van de begroting.....lang leve de vakbonden (kan het niet laten)”

“Laten we proberen vanuit de inhoud te denken, en niet vanuit posities, macht en partijen. Voor een laag land als Nederland is onafhankelijk geregeld waterbeheer belangrijk voor droge voeten in de toekomst!”

“Met plezier ingevuld.”

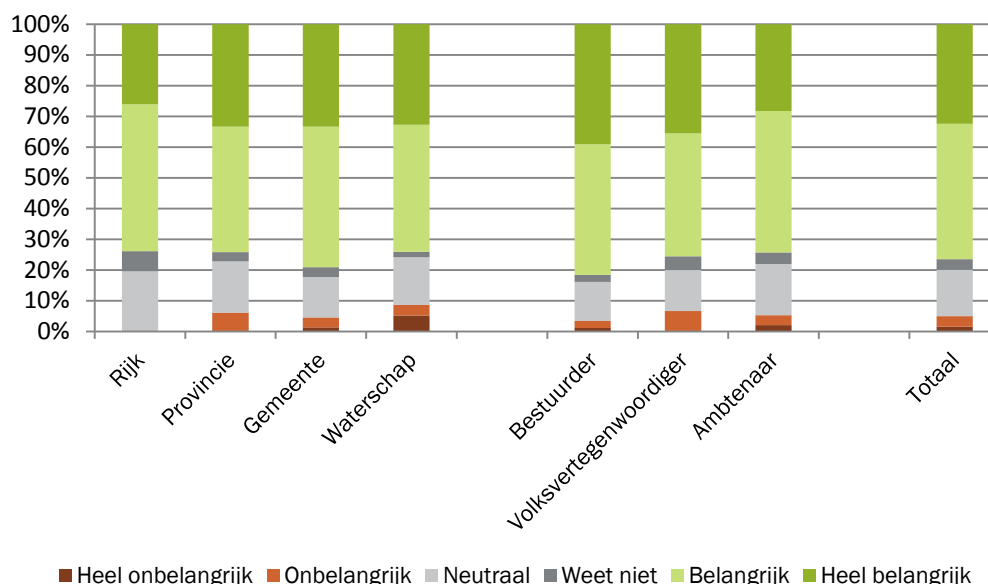
“Stick to your plan! De locale overheid is het loket van de overheid. Dat geldt dan ook voor alle ministeries! Focus op "wat", laat lokaal het "hoe" invullen. kunnen ze beter, maatwerk!”

“Vergroot bewustzijn van Europese en mondiale uitdagingen door alle bestuurslagen heen kan de onderlinge verbondenheid tussen bestuurslagen versterken.”

9.2 Agenda voor de toekomst

Nieuwe afspraken over de interbestuurlijke verhoudingen bij een volgende kabinetsperiode vinden de respondenten belangrijk. 77 procent vindt het belangrijk of heel belangrijk dat er nieuwe afspraken komen. Figuur 9.1 laat zien dat ongeacht bestuursniveau en functie een meerderheid van de respondenten per doelgroep nieuwe afspraken (heel) belangrijk vindt.

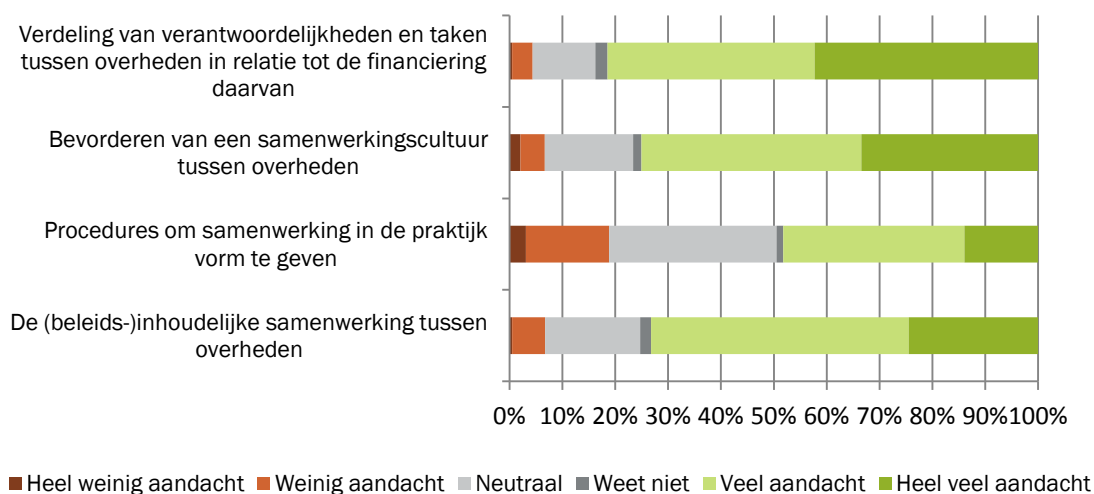
Figuur 9.1 Hoe belangrijk vindt u het maken van nieuwe afspraken in de nieuwe kabinetsperiode?

Nieuwe afspraken vinden de geënquêteerden belangrijk, maar welke aspecten verdienen volgens hen dan vooral de aandacht (zie figuur 9.2):

- 82 procent van de respondenten wil nieuwe afspraken over de verdeling van verantwoordelijkheden en taken tussen overheden in relatie tot de financiering van deze taken. Bij de waterschappen vindt 74 procent van de respondenten dat op dit vlak nieuwe afspraken nodig zijn. Dit is minder dan gemiddeld, maar nog altijd een ruime meerderheid.
- 57 procent vindt het bevorderen van de samenwerkingscultuur tussen overheden een belangrijk onderwerp voor nieuwe afspraken over de interbestuurlijke verhoudingen. Een onderscheid naar doelgroep geeft voor alle bestuursniveaus en bestuurders, volksvertegenwoordigers en ambtenaren eenzelfde beeld.
- 48 procent van de respondenten vindt nieuwe afspraken over procedures om samenwerking in de praktijk vorm te geven (heel) belangrijk. Bij bestuurders vindt 58 procent van de geënquêteerden het belangrijk hier nieuwe afspraken over te maken. 18 procent van alle respondenten vindt het niet belangrijk om hier nieuwe afspraken over te maken.
- 73 procent van de respondenten wil de beleidsinhoudelijke samenwerking tussen overheden op de agenda voor de toekomst zetten. Van de volksvertegenwoordigers en de rijksambtenaren die deel hebben genomen aan het onderzoek wil 78 procent dat dit onderwerp aandacht krijgt wanneer er nieuwe afspraken worden gemaakt. Voor de andere onderzochte doelgroepen geldt dat de percentages nauwelijks afwijken van het gemiddelde.

Figuur 9.2 Welke aspecten verdienen aandacht in de toekomst?

Bijlage 1 Vragenlijst

Enquête Belevingsonderzoek Interbestuurlijke verhoudingen 2012.

A. Algemeen

1. Bent u werkzaam bij het Rijk, provincie, gemeente of waterschap?

- Rijk
- Provincie
- Gemeente
- Waterschap

2. Bent u werkzaam als bestuurder, volksvertegenwoordiger of ambtenaar?

- Bestuurder
- Volksvertegenwoordiger
- Ambtenaar

3. Op welk domein / welke domeinen bent u werkzaam?

- Ruimtelijk (economisch) domein: verkeer, infrastructuur, waterbeheer, natuur, milieu, economie, ruimtelijke ordening, toerisme en recreatie, milieu, etc.
- Sociaal domein: sociale zaken, werkgelegenheid, jeugd, (speciaal) onderwijs, cultuur, zorg, veiligheid, sport, etc.
- Bestuurlijk domein: bestuur, financiën, middelen, toezicht en handhaving,

4. Is financiën een van uw belangrijkste aandachtsgebieden?

- Ja
- Nee

B. Oordeel over (uitgangspunten) interbestuurlijke verhoudingen

5. Welk rapportcijfer zou u de huidige interbestuurlijke verhoudingen als geheel geven?

- 10
- 9
- 8
- 7
- 6
- 5

- 4
- 3
- 2
- 1
- Weet niet

6. Kunt u hier uw rapportcijfer toelichten?

---

7. Zijn de interbestuurlijke verhoudingen volgens u de afgelopen twee jaar verbeterd of juist verslechterd?

- Verbeterd → Beantwoord vraag 7a
- Verslechterd → Beantwoord vraag 7b
- Weet niet → Ga door naar vraag 8

7a. Wat zijn de redenen voor de verbetering?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Besef bij overheden dat samenwerking noodzakelijk is
- Veranderde houding van het Rijk
- Veranderde opstelling decentrale overheden
- Betere onderlinge afspraken over samenwerking tussen bestuurslagen
- Anders, namelijk: _____

7b. Wat zijn de redenen voor de verslechtering?

(meerdere antwoorden mogelijk)

- Medeoverheden meer zien als concurrent dan als partner
- Vaak veel overheden betrokken bij een vraagstuk, maar geen duidelijke rolverdeling
- Veel overheden zijn onvoldoende geëquipeerd voor samenwerking (financieel, menskracht)
- Anders, namelijk: _____

8. Hoe belangrijk vindt u de volgende uitgangspunten van interbestuurlijke verhoudingen?

(1 = helemaal niet belangrijk, 5 = heel belangrijk)

Uitgangspunten	1	2	3	4	5	Weet niet

Overheden moeten denken vanuit de problematiek van een vraagstuk (en niet vanuit bestaande competenties en bevoegdheden)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er moet tussen betrokken overheden een heldere verdeling zijn van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overheden moeten goed geëquipeerd zijn wat betreft middelen (geld, menskracht, bevoegdheden) om toebedeelde taken te kunnen uitvoeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Betrokken (decentrale) overheden moeten voldoende beleidsvrijheid behouden in relatie tot de betreffende taak	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Afspraken tussen overheden over wat er moet gebeuren dienen alleen te gaan over het 'wat' en niet over het 'hoe'	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Resultaatgericht samenwerken moet op basis van verplichtende interbestuurlijke afspraken over inzet en output	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Subsidiariteitsbeginsel: verantwoordelijkheden bij voorkeur zo decentraal mogelijk beleggen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Overheidspartners moeten in een zo vroeg mogelijk stadium in het begeleidingsproces betrokken worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Kunt u hieronder aangeven aan welke drie uitgangspunten volgens u nog het minst wordt voldaan?

- Overheden moeten denken vanuit de problematiek van een vraagstuk (en niet vanuit bestaande competenties en bevoegdheden)
- Er moet tussen betrokken overheden een heldere verdeling zijn van taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden
- Overheden moeten goed geëquipeerd zijn wat betreft middelen (geld, menskracht, bevoegdheden) om toebedeelde taken te kunnen uitvoeren
- Betrokken (decentrale) overheden moeten voldoende beleidsvrijheid behouden in relatie tot de betreffende taak
- Afspraken tussen overheden over wat er moet gebeuren dienen alleen te gaan over het 'wat' en niet het 'hoe'
- Waar mogelijk resultaatgericht samenwerken op basis van verplichtende interbestuurlijke afspraken over inzet en output
- Subsidiariteitsbeginsel: verantwoordelijkheden bij voorkeur zo decentraal mogelijk beleggen
- Als overheidspartner in een zo vroeg mogelijk stadium in het beleidsproces betrokken worden

C. Samenwerking tussen overheden: verticaal en horizontaal

In 2011 zijn er nieuwe bestuursafspraken gemaakt tussen gemeenten, waterschappen, provincies en het Rijk. Naast de algemeen geldende "bestuursafspraken 2011-2015" zijn er deelakkoorden gesloten op de thema's water en natuur.

10. In hoeverre bent u bekend met de afspraken die zijn gemaakt in 'De bestuursafspraken 2011-2015' en de verschillende deelakkoorden?

(1 = helemaal onbekend, 5 = helemaal bekend)

1. 2. 3. 4. 5.

11. In welke mate bent u tevreden over de bestuursafspraken voor 2011-2015?

(1 = helemaal ontevreden, 5 = helemaal tevreden)

1. 2. 3. 4. 5. Weet niet

12. In welke mate bent u tevreden over de huidige samenwerking met andere bestuurslagen

(1 = helemaal ontevreden, 5 = helemaal tevreden)

1. 2. 3. 4. 5. Weet niet

13. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de samenwerking met andere bestuurslagen?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
De samenwerking helpt de maatschappelijke problemen beter op te lossen door bundeling van kennis en expertise	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De samenwerking helpt de maatschappelijke problemen beter en efficiënter op te lossen door betere afstemming en coördinatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking leidt tot kostenbesparing	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gemeenschappelijke doelen zijn duidelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er is sprake van een goede bestuursstijl (de manier waarop met bestuurlijke constellaties wordt omgegaan)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er is een heldere structuur (verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De besluitvorming is adequaat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

14. In welke mate bent u tevreden over de samenwerking met partners binnen uw eigen bestuurslaag?

(1 = helemaal ontevreden, 5 = helemaal tevreden)

1. 2. 3. 4. 5.

15. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de samenwerking met partners binnen uw eigen bestuurslaag?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
De samenwerking helpt de maatschappelijke problemen beter op te lossen door bundeling van kennis en expertise	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De samenwerking helpt de maatschappelijke problemen beter en efficiënter op te lossen door betere afstemming en coördinatie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking leidt tot kostenbesparing	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gemeenschappelijke doelen zijn duidelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er is sprake van een goede bestuursstijl (de manier waarop met bestuurlijke constellaties wordt omgegaan)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er is een heldere structuur (verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De besluitvorming is adequaat	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. Hebben de decentrale overheden volgens u voldoende ruimte en mogelijkheden voor horizontale samenwerking?

- Ja
 Nee
 Weet niet

Wilt u hier uw antwoord toelichten?

D. Bestuurlijke drukte

(Intensivering van) samenwerking kan leiden tot 'bestuurlijke drukte', wat in het regeerakkoord een aandachtspunt vormt. Met een heldere toedeling van verantwoordelijkheden en bevoegdheden moet de bestuurlijke drukte de komende jaren verminderen. Daarnaast spreekt het huidige kabinet in het regeerakkoord de ambitie uit om tot een krachtige, kleine en dienstverlenend overheid te

komen. Een van de doestellingen in dit kader is dat er hoogstens twee bestuurslagen betrokken zijn bij hetzelfde onderwerp.

17. Bent u van mening dat er in Nederland sprake is van bestuurlijke drukte?

- Ja
- Nee → Ga door naar vraag 20
- Weet niet → Ga door naar vraag 20

Wilt u hier uw antwoord toelichten?

---

18. Waardoor wordt deze bestuurlijke drukte volgens u vooral veroorzaakt?

- De structuur: de manier waarop bestuurlijke constellaties zijn ingericht (zoals verdeling van taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden)
- De bestuursstijl: de manier waarop met bestuurlijke constellaties wordt omgegaan
- Onduidelijkheid over gemeenschappelijke doelen: het te realiseren eindresultaat is niet helder
- Het is onduidelijk wat betrokken overheden ervoor moeten doen om het te realiseren doel te bereiken
- Anders, namelijk: _____

19. Tot welke ongewenste effecten leidt deze bestuurlijke drukte volgens u?

(maximaal twee antwoorden geven s.v.p.)

- Inhoudelijk slechte besluitvorming
- Onduidelijkheden over verantwoordelijkheden
- Vertraging in de besluitvorming
- Blokkades in de uitvoering
- Anders, namelijk: _____

20. Bent u van mening dat het aantal bestuurslagen op het beleidsterrein waarop u werkzaam bent kan worden teruggedrongen?

- Ja
- Nee
- Weet niet

21. Op welke andere beleidsterreinen/beleidsdossiers kan het aantal betrokken bestuurslagen in uw optiek worden teruggedrongen? Noem maximaal drie terreinen waaraan u dan het eerste denkt en geef daarbij aan om welke bestuurslaag (of lagen) het gaat.

Beleidssterreinen:	Bestuurslaag (of lagen)
1.	
2.	
3.	

E. Autonomie decentrale overheden en responsiviteit Rijk

De wijze waarop het Rijk invulling geeft aan haar rol, heeft invloed op de autonomie van decentrale overheden en de mate waarin decentrale overheden beleidsvrijheid ervaren. Navolgende stellingen gaan hierop in.

22. Kunt u navolgend uw oordeel geven over de onderstaande stellingen omtrent de beleidsvrijheid van decentrale overheden om in te spelen op lokale omstandigheden?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Decentrale overheden hebben veel beleidsvrijheid om op lokale omstandigheden in te spelen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Decentrale overheden kunnen in voldoende mate zelfstandig besluiten nemen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het toezicht vanuit het Rijk en de verantwoording aan het Rijk zijn NIET beperkend voor de lokale beleidsvrijheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het Rijk stelt zich op veel beleidsterreinen steeds meer op als 'baas' van decentrale overheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het toezicht vanuit de provincie en de verantwoording aan de provincie zijn NIET beperkend voor de lokale beleidsvrijheid	☐	☐	☐	☐	☐	☐

23. Kunt u uw oordeel geven over de mate waarin het Rijk rekening houdt met de belangen van medeoverheden bij nieuwe beleidsvoornemens?

(1 = ruim onvoldoende, 5 = ruim voldoende)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Het Rijk doet voldoende moeite decentrale overheden te faciliteren en te ondersteunen bij hun taakuitvoering	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het Rijk houdt tegenwoordig voldoende rekening met de belangen van medeoverheden bij nieuwe beleidsvoorstel-	☐	☐	☐	☐	☐	☐

len						
Het Rijk betreft tegenwoordig medeoverheden voldoende in het proces van beleidsontwikkeling	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Beleidsvrijheid en autonomie zijn ook afhankelijk van de wijze waarop taken worden gefinancierd. De volgende stellingen gaan hierop in.

24. Kunt u van de volgende stellingen aangeven in hoeverre u het ermee eens dan wel oneens bent?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Specifieke uitkeringen hoeven niet te leiden tot inperking van lokale beleidsvrijheid ²	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overdracht van financiële risico's bij decentralisatie van taken perkt de lokale beleidsvrijheid in de huidige praktijk ernstig in	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Eigen inkomsten (eigen belastingen en dergelijke) bieden voldoende mogelijkheden om eigen prioriteiten te stellen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

25. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de financiële verhoudingen?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet	nvt
De trend naar minder specifieke uitkeringen moet versneld worden doorgezet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ook als middelen overgaan van specifieke uitkeringen naar de algemene uitkering uit het gemeentefonds, kunnen tussen het Rijk en gemeenten goede afspraken gemaakt worden over de dan te plegen inspanningen of de te behalen resultaten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Onzekerheid over de te ontvangen financiële middelen is voor de financiële huishouding van decentrale	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

² Specifieke uitkeringen = geld dat gemeenten ontvangen om specifiek Rijksbeleid uit te voeren. Het Rijk bepaalt welke gemeente een specifieke uitkering krijgt, waaraan het geld besteed wordt en wat het te ontvangen bedrag is.

overheden erger dan dalende inkomsten							
Voor decentrale overheden is een groter eigen belastinggebied voor de gewenste verruiming van de bestuurlijke en financiële beleidsvrijheid belangrijker dan overdracht van taken vanuit het Rijk aan provincies en gemeenten.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De manier waarop decentrale overheden gefinancierd worden, bevat nog veel voorbeelden waarbij zij worden 'gestraft' voor efficiënte taakuitvoering en te weinig voorbeelden waarbij efficiënt werken wordt 'beloond'.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

F. Eurocrisis

(De vragen over de eurocrisis krijgen alle respondenten. De vragen over de decentralisatieopgave worden getoond, afhankelijk van het domein waarin de respondent werkt.)

In verschillende Eurolanden zijn de begrotingstekorten (ver) opgelopen en overstijgen de Europese norm van 3 procent. Ook Nederland moet extra bezuinigen om het EMU-tekort terug te dringen en het vertrouwen van de financiële dienstverleners te houden. De volgende stellingen gaan over de gevolgen van de eurocrisis voor de interbestuurlijke verhoudingen.

26. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de eurocrisis?
(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet	nvt
Door de eurocrisis is het maken van duidelijke afspraken over taakverdeling en de verdeling van de financiële middelen tussen Rijk en decentrale overheden nog urgenter.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Decentrale overheden zijn voldoende in staat om met hun eigen middelen en menskracht de gevolgen van de lage conjunctuur op te vangen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De eurocrisis verzwakt de autonomie van decentrale overheden ten opzichte van het Rijk en zet investeringen onder druk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De eurocrisis vormt een directe bedreiging voor de decentralisatieopgave, omdat decentrale overheden geen extra financiële risico's kunnen dragen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

G. Decentralisatieopgaven

In de bestuursafspraken 2011-2015 is een aantal grote decentralisatieopgaven afgesproken. De volgende stellingen gaan hier nader op in.

27. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de nieuw in te voeren Wet werken naar vermogen (WWNV)?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Het is goed dat gemeenten meer verantwoordelijkheden krijgen bij het formuleren en uitvoeren van beleid gericht op alle doelgroepen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het is goed dat gemeenten nog meer geprikkeld worden, ook financieel, om meer mensen aan de onderzijde van de arbeidsmarkt naar werk te begeleiden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De invoering van de WWNV brengt grote financiële risico's met zich mee die door gemeenten nu nog niet voldoende overzien kunnen worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De WWNV is een goed voorbeeld van daadwerkelijk 'loslaten' van een beleidsveld door de landelijke overheid en verruiming van de lokale autonomie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het aanpassingsvermogen van gemeenten en SW-bedrijven is niet groot genoeg om de beoogde bezuinigingen op de rijkssubsidie ten behoeve van SW-werkplekken op te kunnen vangen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Algemene wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) naar Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO)

28. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over het overhevelen van functies uit de AWBZ naar de WMO

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Vanwege de inhoudelijke raakvlakken en de overlappen qua doelgroepen met het werken naar vermogen, het welzijnswerk en de jeugdzorg is het logisch dat ook de dagbesteding en de begeleiding uit de Awbz naar gemeenten worden overgeheveld	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Gemeenten moeten door de decentralisatie creatiever worden in het signaleren en benutten van nieuwe combinaties in het bedienen van de verschillende doelgroepen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De decentralisaties maken meer samenhang in het beleid en in de uitvoering van het beleid mogelijk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De decentralisatie in het sociale domein, zorgt er daadwerkelijk voor dat ambtenaren op de terreinen van Wmo, Werk en Inkomen en Zorg meer samen beleid maken en uitvoeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Overgang Jeugdzorg naar gemeenten

29. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over het overhevelen van alle voorzieningen voor jeugdzorg naar de gemeenten?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
De decentralisatie van de jeugdzorg naar gemeenten biedt kansen om de jeugdzorg effectiever, doelmatiger en meer integraal te organiseren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De verplichting om de jeugdzorg (groten)deels bovenlokaal te organiseren voorkomt een efficiëncyndeel (omdat niet twaalf provincies maar 415 gemeenten nu een taak krijgen op het gebied van jeugdzorg)	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gemeenten zijn goed in staat hun nieuwe en integrale verantwoordelijkheden op het gebied van jeugdzorg op te pakken en waar nodig onderling af te stemmen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Ruimte, natuur en economie

30. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de decentralisatie van taken op het gebied van ruimte, natuur en economie van het Rijk naar provincies?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Met de decentralisatie naar provincies van beleid op het gebied van ruimte, natuur en economie worden de provincies slagkrachtiger, omdat dat aansluit bij de juiste schaal voor de problemen en zij dan de regierol kunnen nemen in	☐	☐	☐	☐	☐	☐

de afstemming van verschillende beleidsterreinen						
Het regionaal-economisch beleid van het Rijk en de provincies sluit goed op elkaar aan zowel inhoudelijk als in de bestuurlijke verhoudingen en uitvoering	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De provincies en gemeenten hebben voldoende mensen en middelen om de gedecentraliseerde taken op het gebied van ruimtelijke ordening goed uit te voeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De provincies en gemeenten hebben voldoende mensen en middelen om de in het deelakkoord Natuur gedecentraliseerde taken goed uit te voeren	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Water

31. In welke mate bent u het eens/oneens met de volgende stellingen over de decentralisatieopgave 'water' en het overhevelen van taken van provincie en Rijk naar waterschappen.

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
De waterschappen hebben voldoende bevoegdheden om het volledige takenpakket efficiënt uit te voeren en doelmatigheidswinst te realiseren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De samenwerking tussen waterschappen en gemeenten gaat steeds efficiënter en beter	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen dat de kostenbesparingen die zijn afgesproken in het deelakkoord Water gehaald worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De kostenbesparingen zijn funest voor het takenpakket van het waterschap en het op voldoende niveau uitvoeren van het takenpakket						
De toekomstige middelen van de waterschappen zijn ontoereikend om het takenpakket uit te breiden	☐	☐	☐	☐	☐	☐

H. Bestuurskracht

32. Het begrip 'bestuurskracht' kent verschillende invalshoeken die van groot belang zijn.

Navolgend willen wij van u graag een oordeel over de mate waarin u uw organisatie voldoende bestuurskrachtig vindt, waarbij we het begrip telkens anders formuleren?

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet
------------	---	---	---	---	---	------

						niet
Mijn organisatie kan de doelen die zij zichzelf stelt goed realiseren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mijn organisatie kan de doelen die 'hogere' overheden aan ons stellen goed waarmaken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De kwaliteit van ons bestuur draagt positief bij aan onze bestuurskracht	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De beschikbare middelen (financieel, menskracht) van onze organisatie staan in verhouding tot de opgaven die we moeten oppakken	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De schaal van onze organisatie sluit goed aan bij de belangrijkste opgaven	☐	☐	☐	☐	☐	☐

33. Het begrip bestuurskracht kan voor een organisatie worden uitgesplitst naar de verschillende rollen die overheden worden geacht te spelen. Navolgend vragen wij uw oordeel over de mate waarin uw organisatie deze rollen momenteel vervult.

(1 = helemaal oneens, 5 = helemaal eens)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
Rol van de vertegenwoordiger van een gemeenschap	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rol van partner in het bestuurlijk bestel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rol van publieke dienstverlener	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rol van beleidsbepaler	☐	☐	☐	☐	☐	☐

34. Moet de bestuurskracht van provincies (nog) verder worden vergroot?

Ja

Nee → Ga naar vraag 35

Weet niet

34b. Wat moet gedaan worden om de bestuurskracht van provincies verder te vergroten en wat is hierin de rol van het Rijk?

---

35. Moet de bestuurskracht van gemeenten (nog) verder worden vergroot?

- Ja
- Nee → Ga naar vraag 36
- Weet niet

35b. Wat moet gedaan worden om de bestuurskracht van gemeenten verder te vergroten en wat is hierin de rol van het Rijk?

---

36. Moet de bestuurskracht van waterschappen (nog) verder worden vergroot?

- Ja
- Nee → Ga naar vraag 37
- Weet niet

36b. Wat moet gedaan worden om de bestuurskracht van waterschappen verder te vergroten en wat is hierin de rol van het Rijk?

I. Agenda voor de toekomst

37. In hoeverre vindt u het van belang dat in de volgende kabinetsperiode (nieuwe) afspraken worden gemaakt over de interbestuurlijke verhoudingen?

(1 = heel onbelangrijk, 5 = heel belangrijk)

- 1. 2. 3. 4. 5. Weet niet

38. Kunt u hieronder aangeven op welke aspecten volgens u in de toekomst vooral de aandacht gericht moet worden?

(1 = heel weinig aandacht, 2 = heel veel aandacht)

Stellingen	1	2	3	4	5	Weet niet
De (beleids-)inhoudelijke samenwerking tussen overheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Procedures om samenwerking in de praktijk vorm te geven	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bevordering van een samenwerkingscultuur tussen overheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verdeling van verantwoordelijkheden en taken tussen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

overheden in relatie tot de financiering daarvan.						
---	--	--	--	--	--	--

39. Wij kunnen ons voorstellen dat u over het thema van de interbestuurlijke verhoudingen nog een belangrijke opmerking wilt maken of aanbevelingen wilt doen. U kunt deze dan hieronder beknopt formuleren.

Hartelijk dank voor uw deelname aan ons onderzoek.

